

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Zvláštní vztahy USA s UK od konce studené války

Marcela Vostřáková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Zvláštní vztahy USA s UK od konce studené války

Marcela Vostřáková

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček Ph.D

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu PhDr. Pavlu Hlaváčkovi Ph.D za odborné vedení mé bakalářské práce, za užitečné rady a za čas, který mi po celou dobu psaní práce věnoval.

Obsah

Úvod.....	6
1. Zvláštní vztahy mezi Velkou Británií a Spojenými státy	9
1.1 Obecné nastínění konceptu zvláštních vztahů	9
1.2 Amerika a Británie v 19. a 20. století	12
1.2.1 Devatenácté století a první polovina 20. století	12
1.2.2 Druhá polovina 20. Století.....	14
1.3 Zvláštní vztahy od konce studené války	17
1.3.1 Devadesátá léta 20. století	17
1.3.2 Období od roku 2001	19
2. Kritika zvláštního vztahu Velké Británie a Spojených států	22
2.1 Obecné body kritiky.....	22
2.2 Velká Británie a Spojené státy v 90. letech 20. století	25
2.3 Velká Británie a Spojené státy od roku 2001	27
2.3.1 Bushova doktrína.....	27
2.3.2 Tony Blair a jeho politika po roce 2001	29
2.3.3 Anti-amerikanismus v britské společnosti	33
2.4 Vztahy Spojených států s ostatními zeměmi	36
2.5 Kritika zvláštního vztahu	38
Závěr	42
Seznam literatury	46
Primární literatura	47
Sekundární literatura.....	49
Resumé.....	50

Úvod

Koncept tzv. zvláštních vztahů mezi Velkou Británií a Spojenými státy americkými je dodnes velmi sporný a pro mnohé, kteří se jím zabývají, je toto téma diskutabilní. Odkaz na ně je pak v rétorice politiků obou států mnohdy důrazně používán. Zajímá mne proto, jak to s jejich povahou je ve skutečnosti a zda opravdu existují. Zvláštní vztahy je termín vystihující výjimečně blízký diplomatický, vojenský, ekonomický, kulturní a historický vztah mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií. Termín ve své řeči v roce 1946 poprvé použil Winston Churchill, ačkoliv existence těchto vztahů je rozeznávána již od 19. století. Právě Winston Churchill zvláštní vztahy zpopularizoval a lze pozorovat, že termín více používají politici ve Velké Británii, než ve Spojených státech amerických (Reynolds, 1986: 1–2). Zvláště pak ve chvílích, kdy Velká Británie potřebovala podporu od svého silnějšího partnera.

Ačkoliv jsou domnělé zvláštní vztahy v médiích brány jako fakt a nedílná součást vztahů mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií, málokdo už se zabývá tím, jestli skutečně existují. Většina autorů tento koncept přijímá a podporuje tak stanovisko udávané médií a odbornými kruhy. Nicméně se vyskytují i autoři, kteří tzv. zvláštní vztahy zkoumají více do hloubky, zabývají se jejich povahou a znaky a tím, jestli skutečně existují a nejsou jen mýtem zahraniční politiky Spojených států amerických a Velké Británie.

Cílem práce je pokusit se dokázat, že údajné zvláštní vztahy jsou pouze řečnická fráze a tudíž vlastně neexistují a nikdy neexistovaly. Chci dokázat, že tzv. zvláštní vztahy jsou uměle vytvořený termín, který je využíván politiky na rétorické úrovni pro zdůvodnění svých rozhodnutí, které ovlivňují politiku jejich zemí. Tohoto cíle se pokusím dosáhnout s použitím příkladu vojenské spolupráce po teroristických útocích v roce 2001, která vyvrcholila zahájením invaze do Iráku v roce 2003.

I když hlavním zaměřením této práce jsou údajné zvláštní vztahy po skončení studené války, v první části práce se budu zabývat tzv. zvláštními vztahy obecně, pokusím se nastínit jejich povahu. V této části také definuji domnělé zvláštní vztahy jako takové. Co vlastně znamenají a jakými znaky se vyznačují. Tzv. zvláštní vztahy

nejdou nový koncept, který se začal objevovat po skončení studené války, ale mluvilo se o nich už předtím a čerpají převážně ze společné minulosti Velké Británie a Spojených států. Stručně proto popíši vazby mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií v době, kdy se existence údajných zvláštních vztahů začíná rozeznávat, tedy v 19. století, kdy byla Velká Británie na vrcholu své moci a vedoucí zemí ve světovém mezinárodním systému. Dále se zaměřím na období po skončení druhé světové války, kdy byl tento termín poprvé použit. V této době je již Velká Británie značně oslabená, ztrácí svoji pozici hegemona a na její místo nastupují Spojené státy americké.

V druhé části, která je z hlediska cíle práce stěžejní, se zaměřím na kritiku domnělých zvláštních vztahů. Chci dokázat, že se jedná pouze o řečnickou frázi, kterou politici používají v příhodných chvílích. Tedy v době, kdy potřebují přesvědčit svého zahraničního partnera, a tak vyzdvihnou právě tyto údajné zvláštní vztahy jako výjimečné vazby mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií, které zde podle nich byly odjakživa. Součástí této kritiky bude i názor, že tzv. zvláštní vztahy jsou uměle vytvořený termín, který má ospravedlnit společná jednání a rozhodnutí politiků. Zaměřím se na období po skončení studené války, jejíž náhlé ukončení bylo mnohými bráno jako konec údajných zvláštních vztahů, vzhledem k zásadnímu přetvoření mezinárodního systému. Okrajově zmíním období po skončení studené války a před teroristickými útoky z roku 2001. Konkrétně se pak budu soustředit právě na dobu po teroristických útocích z 11. září 2001 a následnou invazi do Iráku, zahájenou v roce 2003. Teroristický útok na New York a Washington D. C. a to, co po něm následovalo, bylo také bráno jako období krize pro domnělé zvláštní vztahy mezi dvěma mocnostmi. Nicméně společná vojenská akce, tedy invaze do Iráku, nebyla zdůvodňována jen válkou proti terorismu, jež byla invazí zahájena, a podporou demokracie. Jak George Bush, tak Tony Blair mluvili o tzv. zvláštních vztazích mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií a zdůrazňovali tak blízký vztah těchto zemí a společný zájem v zahraniční politice. Ovšem společný zahraniční zájem ještě nemusí být důkazem existence těchto zvláštních vztahů. Je třeba také podotknout, že ačkoliv Tony Blair jasně podporoval George Bushe v jeho záměru a Velká Británie vyslala jednotky do Iráku, s prodlužující se dobou invaze a jejím neúspěchem (zbraně

hromadného ničení, které měl Irák vlastnit, se nenašly) měla většina občanů Velké Británie opačný názor. V existenci údajných zvláštních vztahů, na které se mimo jiné Tony Blair odvolával, málokdo věřil. Tzv. zvláštní vztahy zde budou rozebírány nejen na vládní úrovni a jejích představitelích, ale důležité budou i názory veřejnosti.

V závěrečné části práce vše zhodnotím a v obecné rovině poté připojím svůj osobní názor na tuto problematiku a vyjádřím své stanovisko.

1. Zvláštní vztahy mezi Velkou Británií a Spojenými státy

1.1 Obecné nastínění konceptu zvláštních vztahů

Oxfordský průvodce britskou politikou pohlíží na zvláštní vztahy Velké Británie a Spojených států amerických jako na nejdůležitější vztahy z mezinárodního hlediska v průběhu 20. století, a to zejména pro Velkou Británii. Spojené státy podporovaly Velkou Británii v obou světových válkách, a to jak vojensky, tak finančně. Velká Británie pak vynaložila velké úsilí, aby pochopila a ovlivnila Spojené státy, vetřela se do jejich přízně a přitom je nenápadně kritizovala. Pro vztahy mezi těmito dvěma zeměmi byla nejdůležitější druhá světová válka, v jejímž průběhu hlavně Winston Churchill velice zdůrazňoval myšlenku zvláštních vztahů. Po roce 1962, kdy proběhl nákup raket Polaris, se tyto vztahy staly demonstrací dobré vůle, vzájemné důvěry obou zemí a spolupráce v oblasti jaderné technologie. S postupem času se však zvláštní hodnota vztahů Velké Británie a Spojených států pomalu vytrácela, neboť se projevovaly převážně v dobách války či nějakého ohrožení bezpečnosti, kdy bylo snadné rozpoznat nepřítele. V době, kdy je společný nepřítel nejasný, je jejich hodnota přinejmenším také nejasná (Ramsden, 2006: 106–107).

Tzv. zvláštní vztah mezi Velkou Británií a Spojenými státy se projevuje ve čtyřech hlavních oblastech. Podle Gideona Rachmana se jedná se o: sdílení zpravodajských informací, jadernou spolupráci, vojenskou spolupráci a kulturní a intelektuální život. Sdílení zpravodajských informací se projevovalo převážně v druhé světové válce a během studené války. Ale i po jejím skončení Velká Británie tuto oblast vztahu nadále udržuje i přesto, že je členem EU. Jaderná spolupráce se projevila při nákupu raket Polaris a ve sdílení jaderné technologie. Tyto dvě oblasti spolupráce vedly ke třetí, tedy k vojenské. Tu lze pozorovat například v období Války v Zálivu v letech 1990–1991. V rámci čtvrté oblasti Gideon Rachman zmiňuje například studium předních politických představitelů na významných univerzitách té druhé země (Bill Clinton studoval na Oxfordu či David Miliband na Massachusettském technologickém institutu), což pak vedlo ke spolupráci v zahraniční politice, například při vytváření konceptu tzv. třetí cesty (Rachman, 2001: 8–10).

Povahu údajného zvláštního vztahu mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií lze vyjádřit jako důvěrné harmonické pouto mezi dvěma národy. Mnoho předních politiků obou zemí tento termín používalo, včetně tak rozdílných osobností, jako byli Winston Churchill či Richard Nixon. Ne všichni ale používali termín zvláštní vztahy. Harold Wilson upřednostňoval spíše frázi blízký vztah (*close relationship*), zatímco Margaret Thatcher odkazovala na výjimečné spojenectví (*extraordinary alliance*). Již zde je vidět, že zvláštní vztahy je nejednoznačný termín, neboť ani političtí představitelé zemí, mezi kterými by měl existovat, se nedokázali shodnout na jeho formulaci. (Reynolds, 1986: 1).

Již ve 20. letech 20. století se říkávalo¹, že USA mají sice více peněz, ale Velká Británie má všechny mozky, do jisté míry také odhaluje povahu tzv. zvláštního vztahu. V tomto případě byla idea zvláštního vztahu prostředkem, který používá upadající mocnost snažící se využít druhou mocnost, která je na vzestupu, ke svým vlastním cílům. Taktikami takovéto formy politické aliance pak byly: vyhýbání se veřejným konfrontacím a naopak snaha o soukromý vliv, usmiřovat se otevřeně, ale manipulovat tajně. Skutečnost, že údajné zvláštní vztahy byly z části záměrně vytvořeny Británií, poukazuje na rafinovanost, která se často skrývala za přehnanou oficiální rétorikou Velké Británie o Americe, jejích vůdcích i jejích vztazích s Británií. Nicméně poválečný vztah byl formován mocí a mezinárodním postavením obou zemí a je součástí celkového úpadku britské moci na úkor vzrůstající síly Ameriky. Při snaze definovat tzv. zvláštní vztahy je potřeba zaměřit se nejen na jejich kvalitu, ale i na jejich význam pro obě země. Například pro Winstona Churchilla nebyly ničím menším než zárukou bezpečí, svobody a pokroku ve všech zemích (Reynolds, 1986: 2–4). Vyzdvihoval ale také společné světové vůdcovství, historii, hodnoty a závazek liberálnímu světovému řádu, který Amerika a Británie sdílejí (Phillips – Wallace, 2009: 263).

Ačkoliv je zřejmé, že USA a Spojené království mají blízké historické, lingvistické, kulturní a v některých případech dokonce i politické vazby, je potřeba

¹ Celé znění hříčky v jejím originálu: In Washington Lord Halifax once whispered to Lord Keynes: It's true *they* have the money bags but *we* have all the brains (Reynolds, 1986: 2).

uvědomit si, jak důležitá je rovnováha těchto vztahů. Vztahy těchto zemí byly vždy založené na asymetrii, ale pokud mají přežít, musí do jisté míry vykazovat rovnováhu ve vzájemném uznávání limitů a spojenectví k určitému stupni důvěry. Právě tato rovnováha byla v průběhu let několikrát ohrožena a důvěra mezi hlavními aktéry zvláštních vztahů byla prolomena. Například v 70. letech 20. století byla porušena důvěra mezi Velkou Británií a Spojenými státy a Spojené státy přerušily spolupráci v oblasti sdílení zpravodajských informací (Dumbrell, 2009: 72). Údajně zvláštní vztahy tak byly velice problematickou cestou, nicméně je zřejmé, že určitý smysl pro rovnováhu a zachování vzájemné důvěry během let přetrvával. John Dumbrell se domnívá, že nevyrovnanost pramení spíše z kombinace globálního postavení Ameriky jakožto hegemonu a zároveň členité povahy amerického vládnoucího procesu (Dumbrell, 2009: 73). Dnes se tzv. zvláštní vztahy projevují nejen politicky a ideologicky, ale též ve vojenské spolupráci a v oblasti sdílení zpravodajských informací. Politická dimenze spočívá částečně v privilegovaném přístupu britských politiků a diplomatů do Washingtonu, částečně na předpokladu, že britské a americké zájmy jsou, resp. by měly být, blízce spojeny a v poslední řadě na sentimentálním tvrzení o existujících sdílených hodnotách (Phillips – Wallace, 2009: 263).

Navzdory nerovnováze byl vztah Spojeného království a Ameriky celkově neobvykle blízký. Jeho kvalita se odvíjela od tří nejvýraznějších znaků. Za prvé obě země sdílely podobné zájmy, které se projevily v dlouhotrvající mezinárodní krizi ve 40. letech 20. století. Šlo především o zachování nezávislosti západní Evropy a také o předejití násilí a rozšíření národních a komunistických hnutí v Asii a na Blízkém Východě, které měly podporu z Moskvy a Pekingu. Druhým znakem je společná ideologie. Jak USA, tak Velká Británie jsou liberální, kapitalistické demokracie, sdílející společné názory ohledně právního státu a principů mírové proměny. Obě tyto charakteristiky byly posíleny třetí, a to sítí blízkých osobních kontaktů a přátelství mezi představiteli Ameriky a Británie. Zároveň byly tyto kontakty posíleny společným jazykem. Nicméně aby mohl údajný zvláštní vztah mezi oběma státy pokračovat, bylo důležité, aby si Velká Británie udržela svojí roli světové mocnosti. Ve 40. a 50. letech 20. století byla Británie stále cenným spojencem pro Spojené Státy. Obě země byly v té době viděny jako vedoucí nekomunistické mocnosti (Reynolds, 1986: 5–7).

Pro Brity je samozřejmě vztah mezi jejich zemí a Spojenými státy zvláštní, bez ohledu na to, zda je to pravda či nikoliv. Čerpá z historie, jazyka a kultury, stejně jako z vojenské spolupráce a ze sdílení zpravodajských informací. Kořeny tohoto vztahu jsou ve vnímání společných zájmů a v touze Londýna slunit se v odražené slávě Washingtonu (Dumbrell – Schäfer, 2009: 3). Nicméně povaha tohoto vztahu je velice problematická, většinou je to slabší země, která ho potřebuje, neboť silnější mocnost mívá tendence vzít si, co chce, aniž by o to požádala. Celková představa o anglo-americkém zvláštním vztahu je komplikovaná. Není to jen společný jazyk, který může být nárokován i jinými zeměmi, historie, vojenské spojenectví či sdílení různých aspektů kultury. Jsou to všechny tyto znaky zapletené dohromady (Burk, 2009: 24).

1.2 Amerika a Británie v 19. a 20. století

1.2.1 Devatenácté století a první polovina 20. století

Protože si Spojené státy musely vybojovat nezávislost na Velké Británii, byl jejich vztah v průběhu 19. století spletitý. Probíhalo mezi nimi mnoho konfliktů, zejména ohledně ustanovení hranice s Kanadou v oregonském teritoriu v první polovině 19. století či kvůli britským akcím během americké občanské války, a válka mezi Velkou Británií a Spojenými státy hrozila více než jedenkrát. Vztah se odvíjel mezi dvěma teoreticky rovnocennými zeměmi. Ve skutečnosti se jednalo o vztah mezi globální nadřazenou mocností a zemí, jejímž primárním zájmem bylo rozšíření území na celý kontinent a pokud možno dále na jih, ale jejíž mezinárodní vliv byl poměrně slabý. Na konci 19. století se tato nevyváženost začíná měnit, a to především co se týče geopolitické rovnováhy mezi nimi. Částečně se jednalo o změny v ekonomickém sektoru. Nebylo to jen relativním úpadkem Velké Británie, ale také poměrným vzestupem Spojených států v porovnání s jinými zeměmi. Nicméně nejednalo se pouze o rostoucí ekonomickou moc Spojených států, ale i o zhoršování poměrů na mezinárodní scéně, které přilákalo pozornost britských státníků k Americe (Burk, 2009: 25–29).

Vzhledem ke zhoršeným vztahům s Francií a Ruskem a hrozbě, kterou představoval rostoucí vliv Německa, britská vláda doufala, že Spojené státy podpoří

Velkou Británií, pokud se objeví hrozba pro její bezpečnost, nebo alespoň nebudou podporovat britské nepřátele. Ovšem nejdříve bylo nutné vyřešit, která ze zemí bude mít kontrolu nad západní hemisférou. V letech 1895–96 proběhla krize ohledně hranic mezi Venezuelou a britskou kolonií Guyanou, během které Amerika uplatnila Monroeovu doktrínu² proti britské snaze rozšířit území své kolonie na úkor Venezuely. Zároveň Spojené státy deklarovaly svou hegemonii nad západní hemisférou. V jednu chvíli hrozilo, že vypukne válka mezi Velkou Británií a Spojenými státy, nicméně britská vláda odmítla podpořit tehdejšího premiéra lorda Salisburyho a Američané tak vyhráli a upevnily svoji nadvládu v této oblasti. Skutečnost, že Británie jako jediná podporovala Spojené státy během Španělsko-americké války v roce 1898 a že americká vláda, ačkoliv ne americká veřejnost, podporovala Velkou Británii během Burských válek v letech 1899–1902, podporovala bližší vztah těchto dvou mocností (Burk, 2009: 30–31).

V průběhu 19. století se daly vysledovat určité projevy nesympatie britských občanů vůči Američanům. Jedna z věcí, která jim vadila, bylo otroctví. Jedno z děl, které se věnuje chování Američanů v této době je *Domácí způsoby Američanů* od Fanny Trollope, matky Anthonyho Trollopa. Co se jí nelíbilo, byl předpoklad o rovnosti, nelíbilo se jí sdílet kočár či že se obchodníci oblíkali jako aristokraté. Také se jí nezamlouvalo, že bylo všude napliváno, což jí špinilo šaty. Dále se kriticky vyjadřovala k principům americké politiky. Dalším z Angličanů, kteří navštívili Spojené státy, a nezamlouvalo se jim, co viděli, byl Charles Dickens. Neustále žvýkání tabáku a následné plivání mu přišlo odporné. Nelíbilo se mu také, že Američané předpokládali, že když jsou svobodní, tak mohou dělat, vše, co se jim líbí (Burk, 2009: 26–27).

Ve 20. století začíná být vztah mezi Velkou Británií a Spojenými státy více zřetelný. Ovšem byla by chyba považovat tyto dvě země za pevné spojence. Amerika nevstoupila do první světové války, dokud neutrpěla jisté ztráty v roce 1917,

² Zahraničně-politická doktrína USA formulována prezidentem Jamesem Monroem v roce 1823. Tato doktrína stanovovala, že se USA nebudou plést do evropských záležitostí za předpokladu, že se evropské mocnosti nebudou vměšovat do záležitostí západní polokoule, tedy jak Severní, tak Jižní Ameriky (Barša, 2003: 20).

a dokonce i poté odmítala bližší vztah než jako zahraniční partner. Nicméně první světová válka byla klíčová pro anglo-americký vztah, hlavně co se týče finanční spolupráce. Británie si během války půjčila od Spojených států velké sumy peněz, a to převážně od federální vlády, což vedlo k tomu, že Amerika byla na konci války největší mezinárodní finanční mocností. Během meziválečného období byly finanční vztahy mezi těmito dvěma zeměmi víceméně nestabilní, za což mohly převážně válečné dluhy. Washington požadoval jejich splacení, zatímco Londýn je chtěl zrušit. Ačkoliv na tom byla Velká Británie po válce špatně a utrpěla velké ztráty, málokdo ve Spojených státech věřil, že by Británie, velká mezinárodní ekonomická mocnost, nemohla zaplatit. Zdálo se, že chce Spojené státy jen využít. Konečný výsledek této roztržky byl: nejen že Británie souhlasila se zaplacením, ale Amerika dokonce trvala na tom, že zaplatí vyšší úrokovou sazbu než ostatní dlužící země (Burk, 2009: 31–32).

Důležité ale je, že i přes tyto neshody dokázaly soukromé sektory obou zemí úzce spolupracovat. Válečné dluhy ale nebyly to jediné, co frustrovalo britskou vládu v meziválečném období. Byla to také skutečnost, že Spojené státy chtěly ovládnout pozici hegemonu v mezinárodním systému, ale bez povinností (například udržování rovnováhy moci), které s ní souvisejí. Ve Velké Británii vládl předpoklad, že Amerika nebude reagovat na případnou krizi vojenskou silou, ale pouze diplomatickým jednáním. Potvrzoval to i názor americké veřejnosti, která si nepřála zapojování země do mezinárodních událostí a věřila, že vstup Spojených států do první světové války byl chybou. S postupujícími 30. léty 20. století mohla Británie pouze doufat, že americká vláda změní názor (Burk, 2009: 32–33).

1.2.2 Druhá polovina 20. Století

S vypuknutím druhé světové války přichází období, kdy se termín zvláštní vztahy začíná používat. Po jejím skončení pronesl Winston Churchill v roce 1946 ve Fultonu v americkém Missouri řeč, ve které mluvil o železné oponě a svolával tak Američany, aby se navrátili k ochraně západní Evropy. Jednalo se o ochranu především před rostoucími vnějšími i vnitřními hrozbami sovětského komunismu. Churchill tak vytvořil koncept anglo-amerického přátelství, které povede svobodný svět. Neboť jedinou jistou obranou je blízký vztah anglicky mluvících lidí, a to

znamená zvláštní vztah mezi britským Commonwealthem a impériem a Spojenými státy americkými (Burk, 2009: 33; Phillips – Wallace, 2009: 264). V začátcích studené války se sblížení obou zemí v bezpečnostních otázkách projevovalo spíš v Evropě než v Asii. Britové, tlačeni Indií a ostatními zeměmi Commonwealthu, se odmítali podílet na extrémním postoji Spojených států k Číně v letech 1949–50. Také se obávali amerického postupu v Korejské válce, včetně možného použití atomové bomby. Na přelomu let 1950–51 vyústily tyto problémy ve značné napětí mezi Velkou Británií a Amerikou. Pro Spojené státy naopak britský kolonialismus a ekonomická rivalita napomáhaly ke zvyšování napětí ve vztahu (Reynolds, 1986: 9).

Na území Blízkého Východu v té samé době bylo také několik událostí, které zvyšovaly napětí ve vztahu Spojených států a Velké Británie. Nejdříve Palestina v letech 1945–48 a poté Írán v letech 1951–54, kde Amerika využívala krize ohledně znárodnění ropy k ustanovení anglo-americké parity tam, kde měla Británie poslední ropnou těžební oblast. Poté v roce 1956 nastala Suezská krize, pravděpodobně nejhorší krize mezi těmito dvěma zeměmi od roku 1916. Vojenské operace, které Británie provedla, se Američanům zdály jako velice neprofesionální, tím více opovrženímhodné, protože to byla ukázka čistě imperialistického chování. Tehdejší americký prezident Dwight Eisenhower odmítl finanční podporu, dokud se Británie nestáhne. Nelze také podceňovat šok způsobený průběhem událostí ohledně britských iluzí o jejich nezávislosti a o americkém přátelství (Reynolds, 1986: 9). Suezská krize výrazně narušila vztah obou zemí založený na válečné alianci. Ačkoliv byl vztah v určitém smyslu obnoven, jeho váha nyní byla drtivě na americké straně a hlavně v 60. a 70. letech byly jeho projevy téměř nulové. V tomto období hodnota Británie jakožto spojence poklesla, vzhledem k jejímu úpadku ať už jako aktéra mezinárodních vztahů či v ekonomické oblasti, a byla nahrazena jinými zeměmi na vzestupu, zvláště Německem (Burk, 2009: 36).

V roce 1957 Harold Macmillan, premiér Velké Británie, vyjednal se Spojenými státy Dohodu z Bermud (Bermuda Agreement), která formálně obnovila spolupráci

obou zemí ve vojenském jaderném výzkumu, přerušenu v roce 1946³ americkým kongresem. Vzhledem ke stoupajícím výdajům na jadernou obranu vyjednal nákup amerických letecky vypouštěných raket Skybolt a po jejich zrušení v roce 1962 pak přesvědčil prezidenta J. F. Kennedyho k poskytnutí ponorkově vypouštěných raket Polaris. Nicméně Amerika tlačila na Británii, aby byla tato bilaterální spolupráce rozšířena ještě o Německo a Francii při rozvíjení integrovaného evropského pilíře v rámci západního atlantického společenství. Díky ekonomickému vzestupu Francie a Německa na úkor Británie se Evropské Společenství staly strategickým partnerem pro Spojené státy (Phillips – Wallace, 2009: 265). Britský privilegovaný přístup k americké jaderné technologii byl dalším příkladem nadstandardnosti anglo-amerických vztahů. Nákup raket Polaris považoval Macmillan za zachování koncepce nezávislosti a provázanosti, která je základem tzv. zvláštního vztahu obou zemí (Reynolds, 1986: 12).

Nicméně až díky domácímu ekonomickému oživení, zavedení projekce vojenské síly ve válce o Falklandy a také díky blízkému vztahu Margaret Thatcher s Ronaldem Reaganem dokázala Velká Británie opět vyvíjet vliv na americkou zahraniční politiku. Ačkoliv zde byly ostré neshody, ať už ohledně americké invaze na Grenadu či stupně americké podpory Británie v prvních fázích Falklandské války, Velká Británie vždy Spojené státy podporovala, pokud to bylo nutné, jako například formou poskytnutí britských leteckých základen při bombardování Libye v roce 1986. Margaret Thatcher neměla pochybnosti o tom, že Velká Británie má ve světě větší váhu jakožto partner Spojených států, než člen Evropských společenství (Phillips – Wallace, 2009: 266). Zdá se zřejmé, že právě válka o Falklandy zvrátila neutěšenou situaci z 60. a 70. let. Spojené státy obětovaly značný vliv v Latinské Americe, aby pomohly Velké Británii. Záměrem bylo zajistit britské vítězství a zároveň v čele země udržet Margaret Thatcher a její konzervativní vládu (Burk, 2009: 36).

³ Jednalo se o vydání McMahonova zákona, ve kterém Spojené státy zakázaly sdílení vědeckých znalostí a technologie s Velkou Británií (Burk, 2009: 34).

V průběhu druhé poloviny 20. století se daly vysledovat negativní postoje britských obyvatel vůči Spojeným státům. Mnozí britští občané viděli Ameriku jako větší hrozbu světovému míru než Sovětský svaz. V 50. letech 20. století si například mysleli, že jsou Američané až příliš antikomunističtí. V 80. letech 20. století nebyly postoje Britů ke Spojeným státům o moc lepší. U moci byla zrovna protikomunistická vláda a navíc jednání Ameriky na mezinárodním poli se britským občanům také nezamlouvalo. V té době podnikly Spojené státy invazi do Grenady, vtrhli do Libanonu a proběhlo bombování Libye. V této době se Velká Británie také více integrovala do Evropy, což oslabovalo její vztahy se Spojenými státy (Rasmussen – McCormick, 1993: 524–525).

1.3 Zvláštní vztahy od konce studené války

1.3.1 Devadesátá léta 20. století

Pokud měl být údajný zvláštní vztah mezi Británií a Spojenými státy obětí náhlého konce studené války, zdálo se, že spíše skončí v důsledku posunu v mezinárodní politice. V prvním desetiletí po skončení studené války bylo možné pozorovat několik významných neshod mezi Washingtonem a Londýnem, žádná však nebyla tak vážná jako Suezská krize v roce 1956. Hlavní rozpory mezi těmito dvěma zeměmi se týkaly zapojení Washingtonu do politiky Severního Irsku, otázek ohledně rozpadu Jugoslávie či obchodního smlouvání mezi Evropskou unií a Spojenými státy. Aktivismus prezidenta Billa Clintona v Severním Irsku byl pro vládu Johna Majora nepřijatelný. Díky Clintonově vytrvalosti ve snaze dosáhnout mezinárodní podpory míru bez zapojení americké armády byly narušeny normy vztahu mezi Spojenými státy a Velkou Británií. V bývalé Jugoslávii se Londýn a Washington střetly kvůli plánům z roku 1992 zakázat vojenské lety nad Bosnou a Hercegovinou a kvůli zrušení zbrojního embarga OSN týkajícího se bosenských muslimů (britské jednotky byly v Bosně nasazené od roku 1992, zatímco Spojené státy se do podpory míru zapojily jen minimálně před rokem 1995). S postupujícími 90. léty se vyvinul blízký osobní vztah mezi prezidentem Clintonem a britským premiérem Tony Blairem, s čímž souviselo i přijetí amerických postupů přispět k vyřešení situace v Severním Irsku (Dumbrell, 2004: 439).

Jedna z obchodních roztržek v roce 1999 o britskou podporu americké politiky v Kosovu poukázala na jeden důležitý jev ve vztazích Velké Británie a Spojených států: odloučení ekonomických a vojenských projevů tohoto vztahu. Ekonomické vazby mezi nimi zůstávaly silné, hlavně na úrovni vzájemných přímých investic. Kosovská kampaň demonstrovala řadu problémů spojených se společným válčením, což mělo dopad nejen na americkou armádu, ale i na zpochybnění významu bojování se spojenci. S blížícím koncem se 20. století přežil vztah obou zemí svoji první globální transformaci, alespoň ve vojenské spolupráci a v oblasti sdílení zpravodajských informací. Nicméně obecný dojem z prvního desetiletí po skončení studené války byl takový, že dva spojenci se od sebe pomalu vzdalují díky zmizení sovětské hrozby a amerického jasného zájmu udržet si své vojenské základny ve Velké Británii (Dumbrell, 2004: 439–440).

Spolupráce v oblasti obrany byla základem vztahů mezi Velkou Británií a Spojenými státy odjakživa. Od konce studené války se Velká Británie angažovala, přičemž její zastoupení bylo největší a nejefektivnější, ve třech amerických operacích mimo Evropu. Jednalo se o první válku v Zálivu v roce 1991, intervenci v Afghánistánu od roku 2001 a druhou válku v Zálivu v roce 2003 následovanou okupací Iráku. Ačkoliv je Velká Británie největším zahraničním investorem do amerického obranného průmyslu, není jí zaručen přístup k obranným technologiím Spojených států (Phillips – Wallace, 2009: 267–269). Spolupráce v jaderné oblasti je pro Británii mnohem výhodnější. Má přístup k americkým jaderným technologiím, hlavicím i raketám za cenu nižší, než kterou by měla jakožto země s plně nezávislým systémem. Ovšem je zde ale hrozba, že Spojené státy by mohly tento vztah využít k ovlivňování britské zahraniční politiky a britská politika je tudíž omezená, aby se vyhnula provokaci Spojených států. V oblasti lidské inteligence (human intelligence – humint⁴) si Velká Británie zachovala velkou míru nezávislosti a spolupracovala i s jinými zeměmi, než jen se Spojenými státy, například s Evropskou bernskou

⁴ Jedná se o mentální vlastnosti, které se skládají ze schopnosti poučit se z prožité situace, adaptovat se do nové situace, porozumět a umět řešit určité abstraktní koncepty a použít své znalosti k manipulování s prostředkem druhých (Encyclopaedia Britannica. Human Intelligence. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/289766/human-intelligence>, náhled dne 2. 4. 2013).

skupinou (European Berne Group⁵). Občas bylo odepřeno sdílení některých výsledků z politických důvodů. Jednalo se o data o Severním Irsku z 90. let 20. století, kdy byla obava, že irští nacionalisté sympatizují s Clintonovou administrativou či o stažení z plánované spolupráce kvůli americkým výslechovým metodám po září 2001. Nicméně, i když je spolupráce v oblasti lidské inteligence nezávislá, detailnější kooperace se Spojenými státy je institucionalizována, automatická a málokdy zpochybňovaná (Phillips – Wallace, 2009: 270–274).

1.3.2 Období od roku 2001

Po teroristických útocích v září 2001 na New York a Washington se vztahy mezi Amerikou a Británií opět transformovaly. Americký vojenský rozpočet se raketově zvýšil, národní bezpečnost opět nahradila zahraniční obchodní politiku jakožto globální priorita Ameriky. George Bush, na rozdíl od svého předchůdce Billa Clintona, jednal převážně unilaterálně. Odpověď Velké Británie na útoky byla okamžitá. V březnu 2002, během debaty, zda podniknout invazi do Iráku či nikoliv, zastával Tony Blair názor, že musejí stát blízko Americe, jinak Británie nebude moci ovlivňovat její jednání. Předpoklad, že britští politikové mohou vyměnit loajalitu společnosti za zákulisní ovlivňování Ameriky, byl zakořeněn v britské představě o tzv. zvláštním vztahu od jeho počátku. Blair věřil, že je jediný z evropských vůdců, komu je George Bush ochoten naslouchat, a snažil se ho nasměrovat ve třech oblastech: k útoku na Afghánistán raději než na Irák, k obnovení úsilí o mír na Blízkém Východě v rámci jakékoliv akce a v poslední řadě se ho snažil odradit od úmyslu válčit jednostranně. Jedinou oblastí, kde měl Blair vliv, bylo vytváření koalic. Podařilo se zajistit, že válka nebyla vedena jednostranně, ale všechny válečné a poválečné plány organizované Washingtonem byly alespoň částečně konzultovány s Británií a ostatními spojenci. Nicméně Blairova vize o silnější Evropě, která by byla užitečnějším partnerem pro Spojené státy a pomáhala jim vyřešit světové problémy, zůstávala vzdálená. Tony Blair, nejvíce proevropský premiér Velké Británie od Edwarda Heatha, byl v myslích mnoha evropských politiků americkým trojským koněm (Dumbrell, 2004: 440–442; Phillips – Wallace, 2009: 274–276).

⁵ Jedná se o instituci Evropské unie, která se zabývá sdílením zpravodajských informací (Walsh, 2009: 4).

Invaze do Iráku v roce 2003 představovala zásadní příležitost pro Blaira využít svého vlivu na Bushovu administrativu. Byl rozhodnutý, že válka musí být vedena na základě rezoluce OSN a podařilo se mu přesvědčit prezidenta Bushe, aby se jí pokusil získat. Případné rozhodnutí usilovat o druhou rezoluci OSN bylo viděno jako Bushova laskavost Blairovi, který ji potřeboval k získání domácí podpory pro válku, spíše než jako výsledek Blairových snah přesvědčit ho o její důležitosti. Bush také odmítl odložit termín zahájení války a ponechal tak Blairovi pouze několik týdnů lobbovat za rezoluci, navíc s minimální americkou diplomatickou podporou. Pentagon dal prezidentskému vyslanci v Iráku rozsáhlé pravomoci, ovšem britští zástupci byli často ignorováni nebo nebyli informováni vůbec. Odmítnuta byla také snaha o zapojení sousedů Iráku (například Sýrie), kterou Blair podporoval. Problematická byla také Blairova snaha o zavedení mírového procesu na Blízkém Východě do Bushovy agendy. Ačkoli s tím prezident Spojených států nakonec souhlasil a zároveň prohlásil za cíl vytvořit Palestinský stát během čtyř let (v roce 2004), stále víc zůstával nakloněný Izraeli a podkopával tak realistickou šanci dosáhnout úspěchu, po kterém Blair toužil, neboť úroveň závazku potřebná k vytvoření trvalého míru nebyla v dohledu (Phillips – Wallace, 2009: 276–277).

Pokud vezmeme v úvahu, že původně byl údajný zvláštní vztah vytvořen účelově, aby sloužil společným bezpečnostním zájmům, tak i dnes z něj Velká Británie těží to, co vždy. Vliv, privilegovaný přístup, asistování při demonstrování síly a dokonce i vliv v Evropě. Ačkoliv Washington si nepřeje podporovat ostatní v názoru, že Londýn je ovlivňován Amerikou, hodnota britského vlivu ohledně průběhu a směřování evropské zahraniční a bezpečnostní politiky není zanedbatelná. Důležité také je, že ze současného vztahu obou zemí nevyplývají žádné výhody. Důkazem může být například zavedení cel na ocel v roce 2003 či osobní příkrost některých klíčových členů Bushovy administrativy, která vyvolává otázku, zda vztah Británie a Ameriky vůbec zaručuje alespoň nějakou diplomatickou zdvořilost. Je jasné, že Spojené státy mají zisk z podpory jejich starého spojence. Nicméně, velké mocnosti, které přijmou přátelství menších spojenců, riskují chycení do pastí: nechtěné zapojení ve věcech vzdálených jejich hlavním zájmům. Stejně tak se menší země bojí, že budou opuštěny svým silnějším spojencem. Pokud chycení do pastí představuje

nebezpečí pro Ameriku při zachování současného zvláštního vztahu, je to stěží velmi jasné či aktuální nebezpečí (Dumbrell, 2004: 444–445).

U otázek národní bezpečnosti mají britské vlády tendenci vyhýbat se debatě ohledně rozšíření a změn stávajících dohod se Spojenými státy. Ohledně amerického protiraketového štítu ve Velké Británii byla dohoda s Amerikou přiznána až poté, co o ní unikly informace a v *The Economist* se objevilo, že debatě s poslanci se vláda na toto téma vyhýbá už 18 měsíců. Podobně je příkladů z minulosti využíváno při obnově již existujících dohod. Během obnovy vzájemné dohody z roku 1958 o jaderné spolupráci s Washingtonem v roce 2004 dala britská vláda jasně najevo, že se nebude zabývat jejím projednáváním. Tuto možnost přenechala parlamentu. Ovšem v nejlepším případě jsou modifikace anglo-amerických dohod předkládány, když má parlament před prázdninami (Phillips – Wallace, 2009: 279–280).

Zkušenosti z funkčního období Tonyho Blaira nicméně nenaznačují, že by se bezpečnostní partnerství odráželo i v dalších oblastech vztahů mezi Británií a Amerikou, například v environmentální oblasti. Pokud se v průběhu prezidentství Baracka Obamy přesune globální agenda od bezpečnostních témat k ekonomické spolupráci, životnímu prostředí, imigraci a zdraví, přispění Británie bude ještě méně výrazné. Obamova administrativa se ještě více, než v závěru Bushova prezidentství, zajímá o partnerství s hlavními evropskými státy dohromady, než s Velkou Británií samostatně. Všechny náznaky z Washingtonu dosvědčují, že nová administrativa chce bližší spolupráci v evropské obraně, kde základem bude partnerství Francie a Velké Británie. Je zde riziko, že nadcházející britská vláda, soustředěná na získání přístupu do Washingtonu, se ocitne v mnohem skeptičtějším postavení ohledně blízké evropské spolupráce v bezpečnostních otázkách, než sám Washington (Phillips – Wallace, 2009: 282–283).

Ze zde uvedených argumentů můžeme vidět, že tzv. zvláštní vztah mezi Velkou Británií a Spojenými státy americkými se nezakládá jen na společných hodnotách a historii. Elementárními prvky údajného zvláštního vztahu jsou: vojenská spolupráce, ekonomická spolupráce a shoda v základních otázkách týkajících se mezinárodní politiky. Mezi tyto znaky lze započítat i osobní vztah mezi předními politickými

představiteli obou zemí. V druhé části práce se zaměřím na období po září 2001 a budu zkoumat, jestli se ve vztahu Velké Británie a Spojených států vyskytují dané rysy zvláštního vztahu, z čehož pak vyvodím, jestli zvláštní vztah mezi oběma zeměmi existuje či nikoliv.

2. Kritika zvláštního vztahu Velké Británie a Spojených států

2.1 Obecné body kritiky

Stěžejní pro tuto část práce bude kritika zvláštních vztahů. Jejím hlavním argumentem zde bude, že blízké vztahy mezi politickými představiteli Velké Británie a Spojených států ještě neznamenají, že je vztah těchto zemí zvláštní, pokud to tak necítí i jejich obyvatelstvo. Ačkoliv je možné pozorovat, že Tony Blair měl blízký osobní vztah jak s Billem Clintonem, tak s Georgem Bushem, nálada britské společnosti tomu neodpovídala. Předpokládat tedy, že vztah Velké Británie a Spojených států byl zvláštní, by bylo mylné, neboť většina společnosti ho tak nevnímala. Zmíním zde také vztahy Spojených států s ostatními zeměmi, neboť se v některých aspektech podobají tomu, který mají Spojené státy s Velkou Británií. Lze tedy předpokládat, že pokud jsou vztahy Ameriky a Británie podobné jejím vztahům s ostatními státy, těžko může být vztah Velké Británie a Spojených států považován za zvláštní.

V předchozí části práce jsem zmiňovala, že ani přední političtí představitelé Spojených států amerických a Velké Británie se nedokázali shodnout na termínu zvláštní vztah. Někteří se dokonce od tohoto konceptu úplně distancovali. Například Max Beloff viděl zvláštní vztahy jako mýtus pomáhající zmírnit šok z národního úpadku, Dean Acheson⁶ pak prohlásil, že zvláštní vztahy jsou nebezpečná intelektuální bariéra pro přijetí britské rozšiřující se role v Evropě (Reynolds, 1986: 1). Dean Acheson také poukázal na to, že Británie ztratila své impérium a zatím nenašla novou

⁶ Max Beloff (1913–1999) byl britský historik a politik. Během svého života působil na různých univerzitách, například na univerzitě v Manchesteru, Oxfordu či v Buckinghamu (Johnson, 1999). Dean Acheson (1893–1971) byl americkým ministrem zahraničních věcí v letech 1949–1953, i po opuštění tohoto úřadu měl velký vliv na americkou zahraniční politiku (U. S. Department of State, Office of the Historian. Biographies of the Secretaries of State: Dean Gooderham Acheson. <http://history.state.gov/departmenthistory/people/acheson-dean-gooderham>, náhled dne 28. 3. 2013).

roli ve světě. Údajný zvláštní vztah mezi Spojenými státy a Velkou Británií považoval vždy za značně přeceňovaný, pokud vůbec nějaký někdy existoval. Spíše podporoval větší evropskou integraci a příliš blízké vazby s Amerikou by v tom mohly Británii zabránit (Brinkley, 1962: 601–604).

Termín zvláštní vztah byl převážně spojován s britskou slabostí a závislostí na Spojených státech. Toto slovní spojení spíše používali a používají Britové, kteří se snaží ustanovit alespoň částečné důstojné partnerství mezi jejich zemí a nejmocnějším národem světa. Američané naopak používají tento termín zřídka, při příležitosti státních návštěv, kdy se zdá vhodné zachovat se zdvořile ke svým hostům. Američtí diplomaté také rádi zdůrazňují, že Spojené státy mají zvláštní vztahy s více zeměmi, ne jen s Velkou Británií (Dumbrell, 2004: 437). Velmi důležitý je pro Američany vztah s Izraelem (projevuje se hlavně ve sdílení zpravodajských informací), který mnozí považují za důležitější, než ten s Británií. Vztah Spojených států a Austrálie má podobné základy, jako ten s Velkou Británií, například ve vojenské oblasti a v oblasti sdílení zpravodajských informací. Dalšími důležitými zeměmi, které mají vztahy se Spojenými státy, jsou: Kanada, Mexiko, Německo, Japonsko či Francie, se kterou sdílejí poznatky v oblasti jaderné technologie. Za zmínku stojí i vztah Spojených států a Číny, se kterou mají důležité ekonomické vazby. Spojené státy se zajímají spíše o bližší partnerství s hlavními evropskými zeměmi, než se samotnou Velkou Británií, hlavně co se týče spolupráce v oblasti obrany (Phillips – Wallace, 2009: 281–283).

Alex Dachnev se domnívá, že zvláštnost určitého vztahu je relativní a nikdy jí není plně dosaženo, neboť v daném okamžiku není vztah tak zvláštní, jak by si jeden z partnerů přál. A právě tato relativnost je ve zvláštnosti dědičná. Navíc, jak už jsem zmiňovala, je zde více případů. Japonci si zvláštnost nárokují, Kanadáné se od ní distancují. Někteří už se s právem na zvláštní vztah vzniknou, jako Izrael, jiní mají zvláštní důvěru, která je v ně vložená, například Německo. Pokud se tyto konkurující si tvrzení dají potvrdit, pak zvláštní vztah se Spojenými státy není kultivovaný, jak si vždy britští aristokraté představovali (Dachnev, 2006: 583–584). Zvláštní vztah zde lze představit jako něco, v co Britové doufají, ale co jejich zemi odvádí od jejího pravého evropského osudu. Pro Londýn by bylo lepší více se soustředit na evropskou integraci.

Pro Spojené státy je tento vztah nepodstatný. (Élie, 2005: 63). Například George Bush starší prohlásil, že v Evropě je strategickým americkým partnerem Německo. A ačkoliv má Británie jedinečnou geografickou polohu, která umožňuje poskytnutí základů americkým jednotkám při obraně Evropy, vztah Spojených států a Německa byl vždy taky důležitý (Wallace, 2005: 54–57).

Někteří autoři tvrdí (například J. Rasmussen a J. M. McCormick), že vztah mezi dvěma zeměmi není zvláštní, pokud to tak nevnímá i obyvatelstvo daných zemí. Ačkoliv vztah mezi politickými představiteli jednotlivých zemí může být důležitý, nikdy ty vztahy nejsou tak dlouhodobé, aby poskytly trvalý základ pro zvláštní vztah mezi národy. Navíc, že spolu političtí představitelé dobře vycházejí, je v mezinárodních vztazích celkem obvyklé, tudíž nelze některé tyto vztahy označit za zvláštní. Jak už jsem zmínila, jednotliví političtí představitelé jsou u moci pouze krátce, i ti, co se tam udrží déle, jsou tam zhruba deset let. Vztahy mezi nimi jsou tedy pomíjivé. Aby mohl být vztah dvou zemí označen za zvláštní, musí být trvalý. Již zmínění autoři dále předpokládají, že pocity obyvatelstva k dané zemi musí být základem výjimečných vazeb mezi státy. Zatímco političtí představitelé se neustále mění, země z hlediska společnosti a kultury je více stálá. Postoje a hodnoty země se mění pomalu navzdory proměnám ve společnosti. Tyto hodnoty jsou navíc méně náchylné ke změnám v důsledku střídání politických představitelů. A právě tato odolnost poskytuje základ vztahu, který lze nazvat zvláštním (Rasmussen – McCormick, 1993: 517–518).

Ze zde uvedených argumentů vyplývá, že zvláštní vztah je velice kontroverzní termín, na kterém se nedokázali shodnout ani političtí představitelé. Někteří se domnívají, například Dean Acheson, že Velká Británie po ztrátě svého zámořského impéria hledá novou roli ve světě a obrací se tak na Spojené státy jakožto na silnějšího partnera a hegemonu v mezinárodním systému. Washington rád zdůrazňuje, že nemá zvláštní vztahy pouze s Londýnem, ale i s jinými zeměmi, například s Izraelem či Kanadou. Amerika také upřednostňuje větší zapojení Velké Británie do evropského integračního procesu, neboť silnější a jednotná Evropa je pro ni důležitější, než vztah se samotnou Británií. Další autoři, například Rasmussen a McCormick, se domnívají,

že vztahy dvou zemí nemohou být zvláštní, aniž by to tak vnímalo i jejich obyvatelstvo. Tvrdí, že blízký přátelský vztah mezi politickými představiteli nestačí k tomu, aby byl vztah dvou zemí označen za zvláštní, neboť političtí představitelé jsou u moci jen krátce a neposkytují proto trvalou základnu pro zvláštní vztah (Reynolds, 1986; Brinkley, 1962; Dumbrell, 2004; Phillips – Wallace, 2009; Dachnev, 2006; Élie, 2005; Wallace, 2005).

2.2 Velká Británie a Spojené státy v 90. letech 20. století

Spolupráci Velké Británie a Spojených států ve vojenské oblasti nelze popřít. Po skončení studené války se projevila například ve Válce v Zálivu na začátku 90. let, či při zásahu NATO v Kosovu v roce 1999. Britské vojenské zastoupení zde bylo jedno z největších. Nicméně se ukázalo, že udržení britské armády na vysoké technologické úrovni není bez problémů. Revoluce ve vojenství umožnila Spojeným státům rychlý vzestup a zanechala Británii v zápasu o slučitelný systém s budoucím vojenským programem, který znamenal velké množství závazků. Právě to se pro Británii ukázalo jako velice náročné. Objevily se navíc zprávy, ve kterých se psalo o americké nespokojenosti s britským vojenským vybavením a vedením boje. Navíc, pokud si bude chtít Velká Británie udržet stávající mezinárodní postavení, její rozpočet na obranu se bude muset zvýšit (Phillips – Wallace, 2009: 267–268). S tím souvisí i to, že přístup Londýna k americkým obranným technologiím není zaručen a že tyto technologie by měly být více chráněny. S vojenskou spoluprací úzce souvisí i kooperace v jaderné oblasti. Velká Británie má přístup k americké jaderné technologii a na oplátku umožňuje Spojeným státům mít základny na jejím zámořském území. Tyto základny jsou pro Washington velice výhodné. Například Diego Garcia nyní slouží jako “zastávka“ při projekci americké moci na Blízký Východ a jako taková je uzavřená a nemohou zde probíhat britské kontroly. Druhou základnou je letecká základna na ostrově Ascension, jejíž umožnění bylo dohodnuto již během druhé světové války a slouží jako stanice ke sledování raketových střel. V roce 1982 bylo umožněno použití základny Velké Británie během války o Falklandy a od té doby je základna společná (Phillips – Wallace, 2009: 269–273).

Ovšem názory britské a americké vlády ohledně zásadních globálních otázek se lišily, ať už se jednalo o smlouvy proti šíření jaderných zbraní či o otázky životního prostředí. O Kjótském protokolu, který se zabývá klimatickými změnami a zavazuje ke snížení emisí skleníkových plynů, prezident G. Bush prohlásil, že je chybný a poškozuje americké zájmy. Naopak vláda Tonyho Blaira pevně podporovala závazek mezinárodního společenství o snížení skleníkových plynů usnesený v Kjótu a dodatečné dohody, kterých se dosáhlo v roce 2001. Podobně se americká vláda stavěla i k Všeobecné dohodě o zákazu jaderných zkoušek (Comprehensive test Ban Treaty – CTBT). Blair podporoval univerzalizaci CTBT a připojil se tak k evropskému postupu k její ratifikaci. Rozdílné názory měla americká a britská vláda i na Ottawskou konvenci, která zakazuje používání a výrobu nášlapných min, a také na Konvenci o biologických a chemických zbraních (Biological and Toxin Weapon Convention). Bush uvedl, že návrh těchto úmluv nereflektuje americké požadavky, Británie se nicméně připojila k oběma konvencím a vytvořila řadu opatření ke kontrole podezřelých aktivit, které by signalizovaly výrobu těchto zbraní (Marsh, 2003: 58).

V druhé polovině 80. let 20. století bylo cítění občanů Velké Británie vůči Spojeným státům negativní a neschvalovalo jejich jednání v mezinárodních vztazích. To bylo dané převážně postojem Ronalda Reagana k Sovětskému svazu. Nicméně i po nástupu George Bushe staršího do Bílého domu tyto názory přetrvávaly. Situace se začala měnit až začátkem roku 1991, a to hlavně díky Válce v Zálivu. Většina obyvatel v té době schvalovala jednání Washingtonu, neboť jej vnímala jako obranu Velké Británie a jejích zájmů a souhlasila s posláním britských jednotek na Blízký Východ. Pokud to situace vyžadovala, Spojené státy byly viděny jako země, která pomůže Velké Británii obhájit její zájmy. Nicméně se ukázalo, že pocity blízkosti k určité zemi jsou náchylné ke změnám v důsledku současných událostí. Navíc, pokud je pozitivní postoj občanů Británie k Americe podmíněn válkou na obranu zájmů jejich země, nelze na vztahy těchto dvou zemí nahlížet jako na odlišné od ostatních (Rasmussen – McCormick, 1993: 529–530).

Již v prvních letech po skončení studené války bylo vidět, že ačkoliv Velká Británie a Spojené státy stále vojensky spolupracují, v ostatních otázkách se jejich

názory rozcházejí. Obě země vždy deklarovaly, že zvláštní vztah se zakládá i na sdílení společných hodnot a shodě ohledně základních otázek mezinárodní politiky. Nicméně ke konci 90. let 20. století a počátku 21. století se ukázalo, že tomu tak není. Velká Británie i Spojené státy měly rozdílně postoje k celé řadě otázek spojených s mezinárodní politikou, ať už se jednalo o Kjótský protokol, Ottawskou konvenci či o Všeobecnou dohodu o zákazu jaderných zkoušek. Pokud tedy má být zvláštní vztah obou zemí skutečný, není možné, aby se projevoval jen v určitých aspektech. Ačkoliv názor obyvatel Velké Británie na jednání Spojených států byl na začátku 90. let 20. století více méně souhlasný, bylo to dané jen právě probíhající Válkou v Zálivu. Navíc tato změna postoje nastala po dlouhém období, kdy obyvatelé Velké Británie neschvalovali jednání Spojených států v mezinárodních vztazích (Phillips – Wallace, 2009; Marsh, 2003; Rasmussen – McCormick, 1993).

2.3 Velká Británie a Spojené státy od roku 2001

2.3.1 Bushova doktrína

Po teroristických útocích na New York a Washington D. C. 11. září 2001 se vztah Velké Británie a Spojených států musel přizpůsobit změně politiky, která ve Spojených státech nastala. Národní bezpečnost se stala primárním americkým zájmem a zahraniční politika byla vedena unilaterálně. Spojené státy si šly jasně za svým cílem a bylo jim relativně jedno, jak se k tomu budou stavět ostatní státy. V tomto období se objevily dva fenomény, které svým způsobem měly vliv na vztah mezi Velkou Británií a Spojenými státy. Jednalo se o Bushovu doktrínu a o prohlubující se neshody ve vztahu Ameriky se západní Evropou (Dumbrell, 2004: 441). Bushova doktrína představuje základní posun v americké zahraniční politice a národní bezpečnosti. Tato změna má vliv na národní blaho, hodnoty, domácí bezpečnost, zahraniční vztahy, ale i na obranná a vojenská témata. Někteří popisují Bushovu doktrínu jako Křížový realismus (Crusading Realism) vzhledem k jejím jedinečným znakům. Vyvinuta byla sice v duchu idealismu, který motivuje posun směrem k demokracii, ale zároveň byla omezena základními rysy realpolitiky a mocenské politiky. Použití termínu křížová výprava prezidentem Bushem po útocích ze září 2001 bylo rozsáhle kritizováno, a to jak na domácí půdě, tak v zahraničí (Colucci, 2009: 195).

Bushova doktrína je nejen základní změnou v zahraniční politice spojených států, ale také vytváří nové režimy v této zahraniční politice a v mezinárodních vztazích. Abychom pochopili prezidenta Bushe a ty, kteří se podíleli na jeho doktríně, je potřeba uvědomit si, že oni opravdu věří, že demokracie je univerzální dobro, touha a také cíl, a že demokracie je nezbytnou součástí mezinárodního práva. Základními prvky Bushovy doktríny jsou: prevence, nadřazenost a prosazování demokracie. A právě tyto prvky poskládané dohromady tvoří nejzásadnější posun v americké zahraniční politice po více jak dvou stech letech. Z hlediska praktické politiky se tato zahraničně-politická doktrína zaměřuje na zavedení svobody a demokracie v místech, kde působí tyranské režimy a očekává tak, že se podaří eliminovat teroristickou agresi. Bushova doktrína se jako jediná všeobecná doktrína navrácí k principům přirozeného práva vzniku národa jakožto strategie americké zahraniční politiky, a tím se odpoutává od minulosti. Bushova doktrína je varováním zločinným státům jako je Irák a skupinám jako je Al-Káida (Colucci, 2009: 196–199).

Teroristické útoky z 11. září nebyly pouze útokem na Spojené státy americké. Byly také útokem na západní civilizaci, zvláště na anglosaský způsob života, svobodu a majetek. Útočníkům šlo o zničení základních práv a povinností anglicky mluvících lidí. Víra, že veškerá lidská populace podléhá boží vůli a ty režimy a jejich vůdci, kteří to popírají, odporují sami sobě, je jednou ze základních myšlenek americké zahraniční politiky za prezidenta G. Bushe. Zde se vztahy Británie a Ameriky nacházejí na rozcestí, neboť Velká Británie se musí rozhodnout, zda se více integrovat do Evropy či se pokusit o ještě bližší vztahy se Spojenými státy. Evropské státy neschvalovaly jednání Washingtonu, větší integrace do Evropy by tedy znamenala určité odcizení Velké Británie a Spojených států. Také se musí rozhodnout, zda se postaví za stejné sdílené hodnoty proti islámským extremistům a tyranským diktaturám (Colucci, 2009: 197–200).

Prohlubující se neshody ve vztahu Spojených států a západní Evropy se projevovaly hlavně mezi Francií, Německem a Spojenými státy. Zde se jednalo převážně o to, že prezident Bush odmítl invazi do Afghánistánu pod záštitou NATO,

protože nechtěl riskovat, aby se opakoval problém, který byl při první Válce v Zálivu. Problémem bylo, že koalice řídila misi a ne naopak, tedy že Američtí vojáci se museli podřídit mezinárodnímu vedení. Dále zde také byla obava, že vojenské kapacity a technologie západní Evropy nejsou schopné udržet krok s vojenskými silami Spojených států. Státy západní Evropy také zastávaly názor, že Washington je až příliš soustředěný na vojenské řešení terorismu. Snaha zapojit Ameriku do mezinárodní spolupráce při řešení toho, jak se vypořádat s následky teroristických útoků, nebyla moc úspěšná. Pokud už se to podařilo, byla tato spolupráce značně omezená (Colucci, 2009: 197; Dumbrell, 2004: 441).

V jednání George Bushe lze pozorovat, že při invaze do Iráku a válce proti terorismu mu moc nezáleželo na podpoře ostatních států. Bushova doktrína, která byla nazývána Realismem křížových výprav, jen potvrzuje samostatné jednání Ameriky, neboť se odvolává na jeden ze základních cílů Spojených států, a to na šíření demokracie ve světě. Washington také prokázal, že není ochotný jít do Iráku pod záštitou NATO v rámci širší koalice a chce tak vést válku podle svého. Velká Británie se v té době musela rozhodnout, zda Spojené státy v jejich jednání podpořit či zda se více zapojit do dění v Evropě. Invaze do Iráku také prokázala, že Spojené státy budou jednat, jak uznají za vhodné, pokud to bude sloužit jejich zájmům, a nebudou se zajímat o reakce ostatních. Washington odmítal nejen návrhy evropských států na vytvoření koalice, ale také návrh Londýna, aby se do války proti terorismu zapojili sousedé Iráku, například Sýrie (Colucci, 2009; Dumbrell, 2004).

2.3.2 Tony Blair a jeho politika po roce 2001

Pro Tonyho Blaira byly teroristické útoky z 11. září zásadním bodem ve světové historii, neboť se domníval, že nastalá situace mu ještě více pomůže utvrdit roli Británie jakožto mostu mezi Evropou a Spojenými státy. Blairova vize se zaměřovala na možnost zvýšit mezinárodní vliv Velké Británie, kdy by byla prosazována jako stěžejní mocnost v období po teroristických útocích. Objevily se zde i jisté obavy ohledně osobního vztahu Blaira a Bushe. Je jasné, že Blair dával přednost společnosti Billa Clintona, než jeho nástupce, nicméně George Bush alespoň neměl sklony k nepředvídatelným výkyvům své politiky. Ovšem i přesto Blair neměl snadné

jednat s nacionalistickou a unilaterálně vedenou politikou prezidenta Bushe. Blair neviděl internacionalismus OSN, evropanství a údajný zvláštní vztah jako síly, které by tahaly opačným směrem. Raději je viděl jako aspekty úspěšné britské zahraniční politiky. Co se týče Blairova vlivu na americkou zahraniční politiku v době prezidentování Bushe, byl schopný posílit tu část administrativy, která byla ochotná jednat multilaterálně ve válce proti terorismu a nebyla úplně zavázaná k náhlému útoku na Irák (Dumbrell, 2004: 445–447).

Po událostech ze září 2001 Blair okamžitě nabídl Americe britskou podporu a zavázal se, že Británie si neodpočine, dokud toto zlo nebude vyhnáno ze světa. Takto vyjádřená podpora byla jedním ze tří klíčových znaků vývoje po září 2001, které pomohly překonat obtížnosti mezi britskou a americkou vládou. Útoky ze září 2001 a následná válka proti terorismu poskytly britské vládě příležitost ukázat pokračující podporu Velké Británie Spojeným státům. Dalším ze znaků bylo, že tyto události pomohly Británii udržet si přední místo mezi nejbližšími americkými spojenci. To se projevilo ve třech typech příležitostí: jako příležitost pro Blaira ukázat mezinárodní státnické schopnosti a ochotu podstoupit určitou míru rizika, která byla pro Bushovu administrativu nepřijatelná vzhledem k vytváření koalice proti terorismu; dále jako možnost dokázat, že Británie má stále schopnosti jednat jako globální velmoc a v poslední řadě jako příležitost ukázat stávající podporu pro opatření, které Amerika hodlá podniknout jako odpověď na útoky (Marsh, 2003: 60–61).

Podobně důležitá byla i ochota jak britské vlády nabídnout bližší vztahy těm režimům, které měly možnost vytvořit užší vztahy s Amerikou, tak Blaira riskovat vlastní politickou kariéru kontaktováním vůdců, kteří nezaručovali poskytnout přátelskou odpověď. Jednalo se například o takové země, jako jsou Libye, Sýrie a Írán. Již před 11. zářím navázal Blair vztahy s Basharem Assadem, prezidentem Sýrie, a znovu otevřel britskou ambasádu v Libyi. Umožnilo to také setkání s íránskými vůdci, které proběhlo 25. září 2001, ačkoliv neprobíhalo úplně hladce, vzhledem k tomu, že Írán obvinil Spojené státy z podpory izraelského terorismu vůči Palestině. Velká Británie si tak upevnila místo mezi ústředními aliancemi a skupinami, prokázala

schopnost a profesionalitu své armády a v neposlední řadě také britské hodnoty a závazek k demokracii a k vládě práva (Marsh, 2003: 62).

Intervence do Afghánistánu ukázala, že spolupráce britské a americké armády je snazší a efektivnější, než spolupráce Spojených států s jakoukoliv jinou zemí. Na tom mají podíl hlavně dlouho zavedené návyky spolupráce, integrovaná struktura vedení a přístup ke stejnému zpravodajskému systému. Velká Británie také hrála důležitou roli při civilním úsilí k vypátrání a k boji se zbylými skupinami Al-Káidy a ostatními teroristickými sítěmi. V období po 11. září pokračovala již dobře zavedená spolupráce v oblasti sdílení zpravodajských informací. Britská vláda rychle následovala americké vedení a apelovala na to, aby se vždy nejdříve dobře promyslelo vysílání potenciálně zakódované videonahrávky ze sítě Al-Káidy či od Usámy bin Ládina. Británie také podporovala zmrazení podezřelého teroristického majetku. Důležité také bylo přispění Blaira a jeho vlády k udržení koalice proti terorismu a vystupování jako zástupce Ameriky, a to zvláště v Evropě (Marsh, 2003: 62–63).

Ačkoliv z Velké Británie měly Spojené státy podporu pro válku proti terorismu, z ostatních evropských zemí přicházela i kritika. Ta se týkala převážně označení zajatců z řad Al-Káidy jako nezákonných bojovníků a jejich umístění v Guantanamu na Kubě, kde s nimi bylo nelidsky zacházeno. Například Mary Robinson, tehdejší Komisařka OSN pro lidská práva, upozorňovala na to, že jsou zde jisté mezinárodní povinnosti, které by měly být respektovány. Pokud přišla řeč na rozšíření války proti terorismu na Irák, byly ještě více zřejmé rozdíly mezi Spojenými státy a Evropou. Francie a Německo například kritizovaly efektivnost sankcí. Jedině Británie zůstávala ve shodě s Amerikou ohledně bezletových zón nad Irákem. Blair také prosazoval, aby nenastalo žádné zvolnění ve válce proti terorismu a ve snaze o zákaz zbraní hromadného ničení. A pokud by to bylo nutné, protiopatření by měla zahrnovat vojenské akce a případnou změnu režimu. (Marsh, 2003: 64).

V debatě o Iráku bylo také výrazné, že Blair vyjadřoval stále stejnou míru podpory Bushově administrativě navzdory výraznému domácímu a mezinárodnímu tlaku. Ostatní země Evropské unie se zdráhaly připojit k vojenským akcím proti Iráku. Britská vláda se na této otázce také neshodla, například Ministerstvo zahraničních věcí

a Commonwealthu (Foreign and Commonwealth Office) bylo spíše proti vojenskému zásahu v Iráku. Průzkumy veřejného mínění ukazovaly rostoucí obavy z blízkého spojení Velké Británie a Spojených států. I mezi členy parlamentu se projevovaly neshody. Například 120 členů za Labouristickou stranu podepsalo prohlášení odsuzující nové vojenské akce proti Iráku. I někteří bývalí členové vlády (například bývalý ministr obrany Peter Kilfoyle) otevřeně mluvili o obavách ze směřování Bushovy politiky (Marsh, 2003: 65).

Ačkoliv Tony Blair vyjádřil podporu Spojeným státům okamžitě po teroristických útocích, viděl v tom hlavně příležitost vylepšit postavení Velké Británie na mezinárodním poli. Vojenská spolupráce Londýna a Washingtonu probíhala sice hladce, evropské země ale jednání Spojených států spíše kritizovaly. A ani ve Velké Británii neměl Tony Blair pro svoje jednání takovou podporu, jakou by si zřejmě představoval. Nejen Konzervativci, ale i někteří Labouristé neschvalovali vojenské akce v Iráku. Kritizovali také zacházení Pentagonu se zajatci z řad Al-Káidy v Guantanamu. Obávali se také směřování Bushovy politiky a dalšího jednání Spojených států, neboť se ukazovalo, že Bush není ochotný vyjednávat v rámci koalice a válku chce vést unilaterálně podle svých vlastních plánů. To se nelíbilo nejen ostatním evropským státům, ale ani Velké Británii, která podporovala spíše řešení v rámci koalice a zapojení sousedních států Iráku (Dumbrell, 2004; Marsh, 2003).

To, co jsem zde zmínila, by se dalo brát jako snahy o potvrzení údajného zvláštního vztahu mezi Velkou Británií a Spojenými státy. Pokud se na ně ale podíváme objektivně, praktický výsledek se jeví jako nedostačující a v některých ohledech dokonce může být zklamáním. Na těchto ukázkách podpory a spřízněnosti v podstatě záleželo málo v konečném důsledku, neboť šlo o americkou válku, vedenou podle amerických plánů. Vojenská spolupráce států střední Asie, jako je Uzbekistán a Tádžikistán, které byly v prvních liniích, ačkoliv se stěží dají považovat za přední mocnosti, byla pravděpodobně důležitější v rozhodujících fázích, než pomoc Londýna. Ministerstvo zahraničních věcí Velké Británie zveřejnilo průzkum, ve kterém uvedlo, že stejný počet, jako je počet vojáků poslaných do Afghánistánu (přibližně 200), je i počet britských občanů, kteří jsou na straně Al-Káidy. Navíc, ačkoliv britská

a americká armáda spolupracovaly, tak britská, co do technické úrovně vybavení, výrazně zaostávala za americkou. Za to mohlo hlavně systematické snižování výdajů na obranu během 90. let 20. století, nejen v Británii, ale i v ostatních evropských zemích. A byl zde také problém se zásobováním (Harris, 2002).

Britská neschopnost spojit sympatie jak vlády, tak britského národa s praktickou vojenskou pomocí Spojeným státům během první fáze války proti terorismu vzbuzuje otázku, co může zvláštní vztah, pokud by se dal prokázat, nabídnout oběma zemím. Je nepravděpodobné, že by tato otázka byla zodpovězena, zvláště s nástupem druhé fáze, tedy bojem proti zločinným státům, které vyrábějí zbraně hromadného ničení. Zdá se, že pouze Velká Británie je schopná vyjádřit podporu a poskytnout pomoc v jakékoliv válce proti Iráku. Nicméně rozdíl mezi dobrou vůlí Londýna a britským přispěním ke stáhnutí v rámci americké globální antiteroristické strategie je očividný. Britská vláda je také na rozdíl od Bushovy administrativy přesvědčena, že příčinou islámského násilí je zacházení Izraele s Palestinci. Blair je navíc osobně přesvědčen, že válku proti terorismu lze vyhrát, jen když budou odstraněny další příčiny. Za ně považuje například nerovnosti mezi bohatým západem a chudými zeměmi třetího světa. Hlubším problémem ale je, že vláda Velké Británie, podporována dalšími lidmi, kteří se podílejí na vytváření politiky, nesdílí stejný pohled na světové problémy jako americká vláda (Harris, 2002).

2.3.3 Anti-amerikanismus v britské společnosti

V období mezi polovinou roku 2002 a první částí druhého volebního období, tedy zhruba rok 2006, prezidenta Bushe začíná být mezi obyvateli Velké Británie znát určitá míra nenávisti k americkému prezidentovi. Vztah Spojených států a Velké Británie se jevil jako vztah, do kterého byla značná část britské populace donucena, a navíc se zemí, jejímž hlavním představitelem pohrdají. Tato nálada ve společnosti přetrvávala i po zbytek druhého volebního období prezidenta Bushe. V květnu 2008 zveřejnil *The Daily Telegraph* průzkum, ve kterém 35 % obyvatel odpovědělo, že Spojené státy jsou pro ně silou zla a v červnu téhož roku popsala *The Economist* George Bushe jako zábavnou postavu pro skoro celý svět. Tyto pocity britských obyvatel byly

zachyceny i v několika literárních dílech. Jednalo se například o Harolda Pintera, Iana McEwana či Brendana O'Neilla. Témata se věnovala pokrytectví a dětinské rozhodnosti prezidenta Bushe, americké "blbosti", strachu a nenávisti k americkým neokonzervativcům nebo roli křesťanského fundamentalismu (Dumbrell, 2009: 45–47).

Mnoho lidí, včetně předních britských intelektuálů, si myslelo, že Spojené státy si za to mohou samy, hlavně pro přehnanou samolibost. John Dumbrell tvrdí, že se jednalo o rozpor mezi Bushem coby dítětem a Bushem coby cynikem. Prezident Bush věřil v americké krédo, které mnoho Evropanů snadno vidělo jako dětinské a rozčilující. Stejně tak předpoklad o americké nevinosti je pouhý klam, který Amerika využívá od svého vzniku. Strach z konzervatismu pramení také z nepochopení jeho podstaty a neurčité představy, že neokonzervativci si přejí vytvořit nové americké impérium jako prostředek k zajištění bezpečnosti Izraele. Toto chápání neokonzervativců bylo často spojeno s náhledem na Bushovu politiku jako na výsledek křesťanského myšlení a vlivu. Starý náhled na svět, komunismus proti liberalismu, byl nahrazen soupeřením křesťanského a islámského fundamentalismu (Dumbrell, 2009: 48).

Pokud se na invazi do Iráku podíváme zpětně, opravdu se jeví jako lehkovážná a nedomyšlená. Byla špatně připravena a žalostně promyšlena. Nese s sebou dojem Bushovy zbrklosti, Rumsfeldova⁷ selhání ocenit možnosti revoluce ve vojenství a naivitu neokonzervativců o výhlídkách na demokracii v Iráku. Tato invaze také porušila nejvíce opodstatněné výklady mezinárodního práva a měla jak zastánce, tak oponenty na obou stranách britského politického spektra. Nicméně ale uvážlivý a zásadový odpor proti válce byl oslaben hrubým anti-bushismem. Navíc, některé aspekty Bushovy reputace nesouhlasily s předsudky těch lidí, co ho nenáviděli. Za jeho prezidentství se povedlo zavést vzdělávací reformu – žádné dítě nezůstane vzadu (No Child Left Behind), podporoval zvýšení pomoci Africe či víceúrovňové jednání

⁷ Donald Henry Rumsfeld se narodil 9. července 1932 v Chicagu. V 70. letech 20. století se stal nejmladším ministrem obrany a to v letech 1975–1977 za prezidenta Forda. Podruhé byl ministrem obrany v letech 2001–2006 za prezidenta George Bushe. (U. S. Department of Defense. Donald H. Rumsfeld. http://www.defense.gov/specials/secdef_histories/bios/rumsfeld.htm, náhled dne 2. 4. 2013).

v Asii. A jakkoliv nesympatický byl mnoha Britům, byl to demokraticky zvolený prezident Spojených států (Dumbrell, 2009: 51).

Kritika Bushovy administrativy není nutně antiamerická. Ovšem anti-amerikanismus, jehož podstatou je popírání americké různorodosti, lze vysledovat. Politicky definovaná kritika se může snadno změnit na nerozumnou a kontraproduktivní, anti-amerikanismus byl pak evidentní v britských postojích ke spojeným státům v době prezidentství G. Bushe. Britský anti-amerikanismus má tři hlavní varianty: levicovou (odpor vůči Spojeným státům jakožto vůdčímu představiteli mezinárodního kapitalismu), nacionalistickou (rozhořčení z omezování britské svobody) a kulturní (obrana britských a evropských elitních kultur proti pronikání amerického konzumerismu a homogenizaci kulturní produkce). Každá z těchto variant má obstojné, politicky specifikované argumenty, zároveň má ale každá varianta tendenci klesnout k obecnému anti-amerikanismu (Dumbrell, 2009: 52).

Nenávist, nedůvěra a strach ze Spojených států a jejich vůdců nicméně nebyl pouze záležitostí politických elit, ať už liberálních či jiných. Průzkum veřejného mínění z roku 2002 ukázal, že pouze méně než polovina obyvatel Velké Británie má kladný vztah ke Spojeným státům. Na začátku roku 2004 58 % obyvatel věřilo, že invaze do Iráku poškodila jejich víru v americkou důvěryhodnost. Nálada veřejnosti po teroristických útocích z roku 2001 byla z části soucitná k obětem útoků, na druhou stranu zde byla obava z toho, že Amerika odpoví bez rozmyslu a zatáhne tak Británii do válek msty. Další průzkum, zveřejněný krátce před zahájením invaze v *Sunday Times*, ukázal, že zhruba stejný počet obyvatel vidí George Bushe i Saddáma Husseina jako největší hrozby pro světový mír. Jednoduchým faktem z té doby je, že Tony Blair dovedl v roce 2003 Velkou Británii do války proti názoru části politických elit i britské veřejnosti (Dumbrell, 2009: 55–56).

Je jasné, že protiamerické postoje ve společnosti Velké Británie byly silné v době invaze do Iráku a války proti terorismu. Projevy této nálady pak byly tak viditelné, že se je někteří autoři, ať už Ian McEwan či Harold Pinter, rozhodli zvětšit ve svých literárních dílech. Chování prezidenta Bushe bylo v té době vnímáno jako dětinské a zbrklé a celkové jednání Američanů bylo považováno za naivní a hloupé.

Spojené státy byly brány jako hrozba pro mezinárodní bezpečnost, což je řadilo na stejnou pozici, na které se nacházel Irák. Invaze do Iráku, kterou Spojené státy podnikly, také poškodila jejich důvěryhodnost v očích občanů Velké Británie. Mnoho z nich také věřilo, že byli donuceni ke vztahu se zemí, jejímž hlavním politickým představitelem pohrdají a považují ho za komickou postavu. Lze tedy vidět, že názory obyvatel Velké Británie na Spojené státy rozhodně nebyly pozitivní. Můžeme tedy vyvodit, že blízký vztah v té době existoval pouze mezi hlavními politickými představiteli, ale ne mezi společnostmi jednotlivých zemí. Jak už bylo zmíněno dříve, aby mohl být vztah dvou zemí pokládán za zvláštní, je potřeba, aby ho jako zvláštní vnímali i obyvatelé těch zemí, kterých se to týká. V tomto případě tomu tak nebylo, neboť Spojené státy ztratily důvěru u občanů Velké Británie a byly vnímány jako síla zla a ne jako obránce světového míru (Dumbrell, 2009).

2.4 Vztahy Spojených států s ostatními zeměmi

Pokud se podíváme na vztahy Spojených států s jinými zeměmi, než s Velkou Británií, můžeme vidět, že se v některých aspektech podobají. Vztah Spojených států a Izraele je také považován za zvláštní, dokonce za jedinečný. První zmínka o tomto vztahu se objevila již v roce 1953, při příležitosti setkání amerického ministra zahraničních věcí Johna Fostera Dullese a izraelského velvyslance ve Spojených státech Abba Ebana. V tomto vztahu lze také pozorovat přátelství mezi politickými představiteli. Po teroristických útocích na Spojené státy v roce 2001 se Izrael stal klíčovým partnerem ve válce proti terorismu. Vztahy Spojených států s ostatními zeměmi Blízkého Východu se odvíjí právě od jejich vztahu s Izraelem. V roce 2006 se například Izrael mohl vypořádat s Hizballáhem v Libanonu podle svého vlastního uvážení, aniž by do toho Washington zasahoval (Bickerton, 2009: 173–186).

Spojené státy Izrael podporovaly a podporují ekonomicky, politicky a vojensky, což se projevilo například ve válkách v roce 1967 a 1973. Tato pomoc je brána jako nezbytná pro přesvědčení arabských států na Blízkém Východě, že zde neexistuje alternativa pro mírová vyjednávání s Izraelem. Vztah Ameriky a Izraele je také založen na společných hodnotách, jako je například demokracie, a hrozbách, kdy se stávají cíli islámských radikalistů a teroristů. Vztah Izraele a Ameriky se ještě více

prohloubil v době prezidentství George Bushe a pro každého dalšího kandidáta na prezidenta Spojených států je nepředstavitelné kandidovat, aniž by vyjádřili podporu Izraeli. Od vzniku Izraele v roce 1948 mu Spojené státy poskytly zhruba jednu pětinu veškeré zahraniční pomoci, tedy zhruba tři miliardy dolarů ročně. V roce 2007 byla oznámena další vojenská pomoc na dalších deset let (Marsden, 2009: 191–201).

Ve vztahu Spojených států s jejich severním sousedem, Kanadou, je jedním ze znaků spolupráce oblast sdílení zpravodajských informací. Již v roce 1947 byla podepsána dohoda UKUSA, která stvrzovala spolupráci právě v oblasti sdílení zpravodajských informací. Dalšími zeměmi zapojenými do této dohody byla Velká Británie a Austrálie a spolupráce v této oblasti funguje dodnes. Dohoda byla původně navržena pro účely monitorování situace v době studené války, nyní se zaměřuje spíše na internetovou komunikaci (Phillips – Wallace, 2009: 273). Spojené státy a Kanada spolupracují také v bezpečnostní oblasti. Vytvořily mezi sebou bezpečnostní společenství, v jehož rámci je použití síly jakožto řešení konfliktu mezi členy nemyslitelné. Místo toho se jakékoliv nastanuvší spory budou řešit mírovou cestou. Bez toho, aniž by zde byla hrozba ozbrojeného konfliktu či takovýto konflikt jako řešení vnitřních problémů, jsou ti, co se podílejí na vytváření politiky, schopni vzít v úvahu, že mírová změna je jedinou možnou změnou. Toto bezpečnostní společenství je považováno za zvláštní, neboť je první svého druhu mezi sousedními státy (Haglund, 2009: 62–63). Tyto dva státy také spolupracují v ekonomické oblasti, čehož může být důkazem NAFTA (North America Free Trade Agreement), která byla založena v roce 1994. Jedná se o největší zónu volného obchodu na světě a jejím členem je mimo Kanady a Spojených států ještě Mexiko⁸.

Na těchto uvedených příkladech můžeme vidět, že vztahy Spojených států s ostatními zeměmi jsou v určitých oblastech podobné tomu s Velkou Británií. Vztah Spojených států a Izraele je založen na vojenské spolupráci, která se projevuje v době válek. Izrael byl také klíčovým partnerem Spojených států ve válce proti terorismu, která nastala po teroristických útocích na Ameriku v roce 2001. V tomto vztahu se také projevují sdílené hodnoty. Vztah Kanady a Spojených států se projevuje převážně

⁸ NAFTA. NAFTA NOW. (<http://www.naftanow.org/>, náhled dne 6. 4. 2013).

v oblasti sdílení zpravodajských informací a dále v bezpečnostní a ekonomické oblasti. Všechny tyto znaky lze najít i ve vztahu Washingtonu s Londýnem. Lze tedy říci, že pokud se tyto znaky objevují ve více vztazích, které Spojené státy mají se zahraničními partnery, nelze o vztahu s Velkou Británií prohlásit, že je zvláštní. Vztah Bílého domu a Westminsteru se nijak zásadně neliší od ostatních vztahů Spojených států, je to tedy normální vztah dvou zahraničních partnerů, na kterém není nic zvláštního (Bickerton, 2009; Marsden, 2009; Phillips – Wallace, 2009; Haglund, 2009;⁹).

2.5 Kritika zvláštního vztahu

William Wallace tvrdí, že je potřeba si přiznat, že údajný zvláštní vztah Spojených států a Velké Británie je mrtvý. Ačkoliv jsou vztahy Washingtonu a Londýna v některých oblastech silné, je zbytečné namlouvat si, že přední britští političtí představitelé, bez podpory vlád ostatních zemí, mohou utvářet americkou politiku. Ostatně, mnoho dalších zemí má vztahy se Spojenými státy, které jsou považovány za zvláštní, ať už se jedná o Izrael, Mexiko či Austrálii. Westminsteru a Bílého domu není tak zvláštní, jak by někteří ve Velké Británii rádi věřili. Navíc, soutěžit o vliv ve Washingtonu s ostatními státy je kontraproduktivní, neboť jediné pokud američtí spojenci budou pracovat společně, mají šanci vyvinout vliv na jinak introvertní domácí politickou debatu (Wallace, 2005: 64–65). Z tohoto vyplývá, že Velká Británie sama o sobě nemůže vyvinout vliv na politiku Spojených států. Toho je schopná docílit pouze tehdy když se více integruje do Evropy a stane se plnocenným partnerem v rámci Evropské unie. Je tedy iluzí předpokládat, že Británie měla někdy sama o sobě vliv na utváření americké politiky a mohla by v tom pokračovat.

To, co jsme se zde zatím mohli dočíst, nám dává určitou představu o tom, jak vypadají vztahy Velké Británie a Spojených států od konce studené války. Británie se snažila vydobýt si zvláštní postavení ve vztahu s Amerikou, která pro ni byla silnějším partnerem poté, co hledal novou roli v mezinárodním systému. Nicméně Washington neviděl Londýn jako svého jediného možného partnera a utvářel si vztahy i s jinými zeměmi. Velkou Británii navíc podporovaly ve větší integraci do Evropy, která je pro

⁹ NAFTA. NAFTA NOW.

ně jako celek důležitější než samotná Británie. Jedním z bodů kritiky zvláštního vztahu je, že nestačí, aby byl vztah zvláštní pouze na vládní úrovni, ale musí to tak vnímat i obyvatelstvo daných zemí. Jak jsem uváděla, obyvatelstvo Velké Británie rozhodně nemělo pozitivní vztah ke Spojeným státům v období invaze do Iráku. Postoje britské společnosti byly značně negativní a staly se předlohou několika literárních děl. George Bush, tehdejší prezident Spojených států, byla osobnost, kterou obyvatelé Velké Británie pohrdali a její jednání považovali za zbrklé a dětinské. Spojené státy byly viděny jako země zla a stejná hrozba pro světový mír jako Irák. Občané Británie se domnívali, že do vztahu s Amerikou byli donuceni, a navíc k jejich hlavnímu politickému představiteli cítili nenávist a považovali ho za komickou osobu (Dumbrell, 2004; Phillips – Wallace, 2009; Dumbrell, 2009). Tato kapitola nám tedy dokazuje, že společnost ve Velké Británii rozhodně nepovažovala vztah se Spojenými státy za zvláštní, spíše naopak. Nelze tedy o něm tvrdit, že zvláštní byl, neboť se nepodařilo prokázat jeden ze základních předpokladů pro, aby to zvláštní mohl být.

Dále byla v bakalářské práci představena Bushova doktrína, která určila směr zahraniční politiky Spojených států po teroristických útocích v roce 2001. Tato doktrína se odvolávala na přirozené právo a na prosazování demokracie ve světě, což je jeden ze základních cílů americké zahraniční politiky. Byla důkazem, že Washington hodlá vést válku proti terorismu podle svých plánů a neohlížet se přitom na názory ostatních států. Odmítl nejen koalici v rámci NATO, kterou prosazovaly evropské státy, ale také zapojení sousedních států Iráku, jako je Sýrie, které prosazovala Velká Británie. Spojené státy prokázaly, že hodlají jednat unilaterálně a nehodlají naslouchat radám svých spojenců. Ve válce proti terorismu šlo o čistě americké zájmy, nebylo tedy nutné ohlížet se na názory ostatních zemí. Toto prosazování samostatně vedené zahraniční politiky pak prohlubovalo neshody mezi Spojenými státy a evropskými zeměmi, zejména Francií a Německem. Velká Británie byla postavená do pozice, kdy se musela rozhodnout, zda se postavit za politiku, kterou prosazovaly Spojené státy, či se více integrovat do Evropy (Colucci, 2009).

Tony Blair deklaroval podporu Spojeným státům ihned po teroristických útocích, nicméně v tom viděl šanci na zlepšení postavení Velké Británie

v mezinárodním systému. On sám sice věřil v Bushovy argumenty a v šíření demokracie, názory jeho spolustraníků a ostatních politických představitelů se ale lišily. Mnoho politiků z Labouristické strany či Konzervativní strany nesouhlasilo s politikou Spojených států a obávali se jejich jednání na Blízkém Východě. Někteří také vyjadřovali nesouhlas se zacházením Spojených států se zajatci z řad Al-Káidy, kteří byli umístěni ve věznicí na Guantanamu. Tony Blair tak neměl pro svou politiku takovou podporu, jak si představoval a její prosazování tak neměl jednoduché. Jeho snaha o upevnění vztahů s Evropskou unií nebyla snadná, neboť většina evropských států nesouhlasila se směrem politiky, který nastavily Spojené státy. Britská a americká vláda se rozcházely i v názorech na příčiny války proti terorismu. Velká Británie za jednu z příčin považovala jednání Izraele vůči Palestině. Neshodly se ani na řešení, jak lze válku proti terorismu vyhrát, neboť Británie se domnívala, že je potřeba vyřešit i rozdíly mezi bohatými zeměmi západu a chudými zeměmi třetího světa (Dumbrell, 2004; Marsh, 2003).

Dalším bodem kritiky by argument zvláštního vztahu mezi Velkou Británií a Spojenými státy zde bylo, že základní znaky, kterými se tento vztah vyznačuje, lze nalézt i ve vztazích Spojených států s jinými zeměmi. Zmiňovala jsem Izrael a Kanadu. Vztah s Izraelem se zakládá na společných hodnotách a lze také vysledovat přátelství mezi politickými představiteli. Důležitým znakem tohoto vztahu je i vojenská spolupráce. Vztah s Kanadou je založen převážně na spolupráci v oblasti sdílení zpravodajských informací. Projevuje se ale i v bezpečnostní a ekonomické oblasti. Všechny tyto znaky lze také nalézt ve vztahu Velké Británie a Spojených států (Bickerton, 2009; Marsden, 2009; Phillips – Wallace, 2009; Haglund, 2009). Tvrdit tedy o jejich vztahu, že je zvláštní, by nebylo správné. Vztah, který má shodné znaky s ostatními vztahy, lze těžko pokládat za zvláštní, neboť není jedinečný. Vztah Velké Británie a Spojených států nelze pokládat za zvláštní ze dvou důvodů. Prvním je, že společnost Velké Británie ho tak nevnímá a blízký vztah politických představitelů k tomu nestačí. Druhým pak je, že aspekty, na kterých se vztah Washingtonu a Londýna zakládá, lze nalézt i ve vztahu Spojených států s dalšími zeměmi.

V této práci jsem také chtěla poukázat na to, že zvláštní vztah je pouze řečnická fráze a je používána politiky, jen když se jim to hodí. Jedním z argumentů pro toto tvrzení může být i to, co se odehrálo při přípravě Billa Clintona na setkání s tehdejšími premiérem Velké Británie Johnem Majorem. Prezident seděl v Oválné kanceláři a jeden z jeho poradců mu připomenul, aby nezapomněl zmínit frázi zvláštní vztah, až se setká s premiérem. Prezident Clinton se prý zasmál a divil se, že mohl zapomenout (Harris, 2002). Lze tedy usoudit, že slovní spojení zvláštní vztah mělo sloužit pouze k potěšení zahraničního partnera, ale ve skutečnosti nic neznamenal. Dalo by se tedy říci, že termín zvláštní vztah byl účelově vytvořen, aby pomohl a usnadnil jednání politiků. Předpokládat, že zvláštní vztah mezi Velkou Británií a Spojenými státy skutečně existuje, by bylo zavádějící, neboť používání této fráze politickými představiteli nezaručuje opravdový zvláštní vztah mezi těmito dvěma zeměmi. Proto je potřeba i jasná podpora obyvatelstva tohoto vztahu.

Podpora politiky Spojených států a zapojení Velké Británie do invaze do Iráku stála Tonyho Blaira premiérské křeslo. Blair měl ve skutečnosti malý vliv na utváření politiky Washingtonu, ale nepřestával tuto politiku podporovat. Jak už jsem zmiňovala, byla zde také obava z dalšího směřování politiky Spojených států mezi členy Labouristické strany. Invaze do Iráku také ukázala, že Velká Británie nebyla schopná přiblížit Evropu Spojeným státům, ani přiblížit Spojené státy Evropě. Ačkoliv vztah Tonyho Blaira a George Bushe byl založen na společných hodnotách, nelze to samé říct o vztahu Británie a Ameriky v té době, natož o postoji evropských států k politice Washingtonu. Podpora pro válku proti terorismu byla mezi evropskými státy velice slabá nebo dokonce nulová. Blairova snaha přesvědčit Ameriku k vedení války v rámci koalice a k zahrnutí OSN do postkonfliktní rekonstrukce Iráku selhala. Jeho politika byla považována za neúspěšnou, neboť se mu nepodařilo vyvinout větší vliv na Spojené státy a zlepšit postavení Velké Británie a zároveň poškodil postavení Británie v rámci Evropy (Dunn, 2011: 6–7). Blairova snaha zlepšit postavení Velké Británie po teroristických útocích v roce 2001 se ukázala jako neúspěšná. Navíc jeho silná a neměnná podpora politiky Washingtonu vůči Iráku ho stála politické postavení. Zároveň se mu ani nepodařilo zlepšit vztahy Velké Británie s Evropou a tak jeho politika vyznívá celkově velmi neúspěšně.

Závěr

Cílem této práce bylo dokázat, že vztahy Velké Británie a Spojených států amerických od konce studené války nejsou tak zvláštní, jak se o nich tvrdí, a že de facto neexistují. Tento předpoklad jsem ověřovala na dvou argumentech. Za prvé, že pokud si obyvatelstvo dané země nemyslí, že vztahy s jinou zemí jsou zvláštní, tak tomu tak není. A za druhé, že vztahy Velké Británie a Spojených států jsou podobné vztahům Spojených států s jinými zeměmi, tudíž nejsou zvláštní, neboť nejsou jedinečné. Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí. V první části jsem popisovala vztahy mezi Velkou Británií a Spojenými státy obecně, čím se vyznačují, a věnovala se i období před koncem studené války. Druhá část je již zaměřená na léta po skončení studené války. Popisovala jsem tam vztahy mezi Velkou Británií a Spojenými státy v té době a zaměřovala se na zmíněné body kritiky zvláštních vztahů.

Jak jsem již zmínila, v první části práce jsem popisovala obecně údajné zvláštní vztahy mezi Velkou Británií a Spojenými státy americkými, čím se vyznačují a co znamenají. Také jsem se věnovala vztahům těchto dvou zemí v průběhu 19. a 20. století. Tyto vztahy, o kterých se tvrdí, že jsou zvláštní, se projevují ve čtyřech hlavních oblastech. Jedná se o sdílení zpravodajských informací, jadernou spolupráci, vojenskou spolupráci a kulturní a intelektuální život. Spolupráce v oblasti sdílení zpravodajských informací vznikla za druhé světové války, stejně jako ta jaderná, která se ale nicméně plně projevila až v roce 1962 při nákupu raket Polaris. Vojenská spolupráce se projevila již ve zmíněné druhé světové válce, ale i v dalších konfliktech, které Spojené státy vedly, například ve Válce v Zálivu na začátku 90. let 20. století. Nicméně ani přední političtí představitelé obou zemí se nedokázali shodnout na termínu, kterým by měli označovat tyto vztahy. Celkově byly vztahy mezi Velkou Británií a Spojenými státy převážně nevyrovnané, neboť se jedná o vztahy upadající mocnosti, která ztrácí svoji pozici a hledá oporu u silnějšího partnera, přičemž se odvolává na společnou historii a zájmy. Společné zájmy těchto zemí se pak projevily převážně ve snaze udržet nezávislou a svobodnou Evropu, která byla ohrožena sovětským socialismem.

V průběhu 19. století byl vztah Británie a Ameriky problematický a vyskytlo se v něm několik krizí. Například spor o hranice mezi Venezuelou a britskou kolonií Guyanou. Ke konci 19. století a na počátku 20. století se však tento vztah začíná uklidňovat, neboť začíná být zřetelná hrozba Německa v Evropě. První světová válka byla událostí, kdy tyto země vojensky spolupracovaly, ačkoliv Spojené státy vstoupily do války až v roce 1917, kdy byla přímo ohrožena jejich bezpečnost. Po první světové válce začalo být jasné, že Spojené státy se stávají hlavní světovou mocností, a to hlavně v ekonomice. Vyvstal zde také problém se splácením válečných dluhů, neboť Británie požadovala jejich zrušení. Nakonec je ale musela zaplatit. Po druhé světové válce byl poprvé použit termín zvláštní vztahy, a to Winstonem Churchillem při jeho řeči ve Fultonu v Missouri v roce 1946. V této době se také rozvinula jaderná spolupráce, ačkoliv byla na několik let přerušena vydáním McMahanova zákona v roce 1946. Nicméně byla obnovena v 60. letech 20. století při nákupu raket Polaris. V druhé polovině 20. století také proběhlo několik krizí ve vztahu Británie a Ameriky. Nejdříve se jednalo o Suezskou krizi v roce 1956 a pak zde byl útlum ve vztazích v 70. letech 20. století, což bylo dáno hlavně ekonomickým úpadkem Velké Británie. Vztah byl poté oživen až s Margaret Thatcher díky jejímu blízkému vztahu s americkým prezidentem Ronaldem Reaganem a díky tomu, že vyvedla Británii z ekonomické recese.

V 90. letech 20. století, po skončení studené války, nastal další útlum ve vztazích Velké Británie a Spojených států a spolupráce těchto dvou zemí se skoro neprojevovala. Nanejvýš na začátku 90. let ve Válce v Zálivu a lehce při konfliktu na Balkáně. Oživení vztahu a obnovení plné vojenské spolupráce nastalo po roce 2001, kdy proběhly teroristické útoky na New York a Washington D. C. Velká Británie podpořila Spojené státy při invazi do Iráku, která byla zahájena v roce 2003, ačkoliv zde vyvstaly problémy ohledně toho, jak má být invaze vedena. Amerika totiž odmítala podniknout invazi v rámci koalice států NATO, což prosazovala Velká Británie a ostatní evropské země.

Jak jsem uvedla na začátku, druhá část byla zaměřena na kritiku údajných zvláštních vztahů Velké Británie a Spojených států po skončení studené války.

Zmiňuji zde autory, kteří se na zvláštní vztahy dívali kriticky, například Maxe Beloffa a Deana Achesona. Max Beloff se domníval, že tyto vztahy jsou pouze mýtem zahraniční politiky, který má pomoci zmírnit šok z britského národního úpadku. Dean Acheson zase tvrdil, že jsou nebezpečnou překážkou pro přijetí britské role v Evropě (Brinkley, 1990; Reynolds, 1986). Také tvrdil, že Velká Británie ztratila impérium a hledá svoji novou roli ve světě a byl spíše pro větší integraci Velké Británie do Evropy, než pro upevnění jejích vztahů se Spojenými státy. John Dumbrell se dále domníval, že tyto tzv. zvláštní vztahy jsou spojené s britskou slabostí a že Američané používají tento termín čistě ze zdvořilosti. Phillips a Wallace zdůrazňovali, že Spojené státy mají vztahy s více zeměmi, které jsou založeny na podobných hodnotách jako ten s Británií a zmiňovali například Izrael, Kanadu, Austrálii či Japonsko. Rasmussen a McCormick pak podotýkali, že aby byl vztah dvou zemí zvláštní, musí to tak vnímat i jejich obyvatelstvo (Dumbrell, 2004; Phillips – Wallace, 2009; Rasmussen – McCormick, 1993).

Přestože Velká Británie a Spojené státy spolupracovaly vojensky v průběhu 90. let 20. století, existovaly mezi nimi zásadní rozpory ohledně globálních otázek. Jednalo se například o Kjótský protokol, Ottawskou konvenci či o Všeobecnou dohodu o zákazu jaderných zkušek. I názor občanů Velké Británie na Spojené státy byl v této době spíše negativní než pozitivní. Po útocích z 11. září 2001 se začíná uplatňovat Bushova doktrína. George Bush se v ní odvolává na jeden ze základních cílů americké zahraniční politiky, a to na rozšiřování demokracie ve světě. Ukazuje se také, že Bush není ochotný vyjednávat a jde mu o prosazení amerických zájmů, aniž by se ohlížel na zahraniční partnery Spojených států. Tony Blair sice vyjádřil podporu americkým státům a zavedl Velkou Británii do války proti terorismu, nicméně proti jeho jednání se ohrazovali politici jak z jeho vlastní strany, tak i z řad Konzervativců. Evropské státy také neschvalovaly jednání Spojených států a obávaly se jejich dalšího směřování. Ukázalo se také, že vojenská spolupráce těchto dvou zemí není tak jednoduchá, neboť Velká Británie výrazně zaostávala za Spojenými státy, co se týče vybavení armády. Navíc důležitými vojenskými spojenci v té době byly i státy střední Asie, jako Uzbekistán a Tádžikistán. Britská vláda se s tou americkou také rozcházela v názoru na příčiny války proti terorismu a na způsobech jejího ukončení. Za jednu

z příčin považovala jednání Izraele s Palestinci a pro ukončení považovala za nutné vypořádat se s chudobou zemí třetího světa.

Zde se dostáváme ke klíčové části této bakalářské práce. Jedním z argumentů, na kterých jsem založila kritiku údajných zvláštních vztahů, je vztah obyvatelstva jedné země k té, se kterou mají být vztahy zvláštní. Zmiňuji zde, že postoje občanů Velké Británie byly po roce 2002 značně protiamerické. Prezident Bush byl osobnost, kterou obyvatelé Británie pohrdali a jejíž chování považovali za dětinské a zbrklé. Tyto negativní postoje byly popsány i literárních dílech z té doby. Samotné Spojené státy pak byly viděny jako země zla a ohrožení mezinárodní bezpečnosti, což je řadilo na stejné místo, jako se nacházel Irák. Názory obyvatel Velké Británie na Spojené státy v té době rozhodně nebyly pozitivní. Můžeme z toho vyvodit, že blízký vztah v tomto období existoval pouze mezi hlavními politickými představiteli, ale ne mezi společnostmi jednotlivých zemí. Jak už bylo zmíněno dříve, aby mohl být vztah dvou zemí pokládán za zvláštní, je potřeba, aby ho jako zvláštní vnímali i obyvatelé těch zemí, kterých se to týká. V tomto případě tomu tak nebylo, neboť Spojené státy ztratily důvěru u občanů Velké Británie a byly vnímány jako síla zla a ne jako obránce světového míru.

Druhým bodem kritiky tzv. zvláštních vztahů byly vztahy Spojených států s ostatními zeměmi. Jak jsem psala, vztah Velké Británie a Spojených států se projevuje ve čtyřech hlavních oblastech. Jedná se o sdílení zpravodajských informací, jadernou a vojenskou spolupráci a kulturní a intelektuální život. Avšak tytéž znaky se projevují i ve vztazích Spojených států s jinými zeměmi, než s Velkou Británií. Například vztah Kanady a Spojených států je založen na sdílení zpravodajských informací a projevuje se i v bezpečnostní a ekonomické oblasti. Vojenská spolupráce je pak základem vztahu Izraele a Spojených států. Izrael byl také klíčovým partnerem Spojených států na Blízkém Východě v době války proti terorismu. Z toho vyplývá, že pokud se tyto znaky objevují ve více vztazích, které Spojené státy mají se zahraničními partnery, nelze o vztahu s Velkou Británií prohlásit, že je zvláštní. Vztah Spojených států a Velké Británie se nijak zásadně neliší od ostatních vztahů Spojených

států, je to tedy normální vztah dvou zahraničních partnerů, na kterém není nic zvláštního.

Jsem toho názoru, že k tomu, aby mohl být vztah dvou zemí zvláštní, nestačí společný zájem a blízké vztahy politických představitelů. Je potřeba něco víc. Ztotožňuji se s názorem některých autorů, že je nutné, aby vztah dvou zemí za zvláštní považovali i jejich obyvatelé. Také se domnívám, že pokud lze podobné znaky vztahu najít i u jiných zemí, nemůžeme předpokládat, že vztah Velké Británie a Spojených států amerických je něčím jedinečný a tudíž zvláštní. Navíc ačkoliv spolupráce Velké Británie a Spojených států je v určitých oblastech velmi silná, ne vždy se tyto dvě země na všem shodnou a existují mezi nimi rozpory.

Jsem přesvědčena, že se tedy podařilo dokázat, že vztahy Spojených států amerických a Velké Británie nejsou tak zvláštní, jak se někteří domnívají. Aby zvláštní mohly být, muselo by o tom být přesvědčeno i obyvatelstvo daných zemí. A současně by bylo potřeba, aby se podobné znaky vztahu, který je prohlašován za zvláštní, nedaly vysledovat i ve vztahu jedné ze zemí s ostatními zeměmi. Vztahu Velké Británie a Spojených států je normální vztah mezi dvěma zahraničními partnery. Termín „zvláštní vztahy“ mezi těmito zeměmi je čistě řečnický obrat, uměle vytvořená fráze.

Seznam literatury

Primární literatura

- Bickerton, Ian, J. (2009). America's Israel/ Israel's America. In: Dumbrell, John – Schäfer, Alex R., eds. *America's „Special relationships“*. *Foreign and domestic aspects of the politics of alliance* (London: Routledge), s. 173–190
- Brinkley, Douglas (1990). Dean Acheson and the „Special Relationship“: The West Point Speech of December 1962. *The Historical Journal*. 33/3/1990, s. 599-608
- Burk, Kathleen (2009). Old world, new world: Great Britain and America from the beginning. In: Dumbrell, John – Schäfer, Alex R., eds. *America's „Special relationships“*. *Foreign and domestic aspects of the politics of alliance* (London: Routledge), s. 24–44.
- Colucci, Lamont (2009). The Bush Doctrine and the Anglo-American Special Relationship. *Defense & Security Analysis*. 25/2/2009, s. 193-200
- Dachnev, Alex (2006). The Cold War „Special Relationship“ Revisited. *Diplomacy and Statecraft*. 17/2006, s. 579–595
- Dumbrell, John (2004). The UK-US „Special Relationship“ in a World Twice Transformed. *Cambridge Review of International Affairs*. 17/3/2004, s. 437-450
- Dumbrell, John (2009). The US-UK Special Relationship: Taking the 21st-Century Temperature. *The British Journal of Politics and International Affairs*. 11/2009, s. 64-78
- Dumbrell, John (2009). Hating Bush, supporting Washington: George W. Bush, anti-Americanism and the US–UK special relationship. In: Dumbrell, John – Schäfer, Alex R., eds. *America's „Special relationships“*. *Foreign and domestic aspects of the politics of alliance* (London: Routledge), s. 45–59
- Dumbrell, John – Schäfer, Alex R. (2009). Introduction: The politics of special relationships. In: Dumbrell, John – Schäfer, Alex R., eds. *America's „Special*

relationships“. *Foreign and domestic aspects of the politics of alliance* (London: Routledge), s. 1–6.

Dunn, David Hastings (2011). UK–US Relations After Three Bs – Blair, Brown and Bush. *Defense & Security Analysis*. 27/1/2011, s. 5-18

Élie, Jérôme, B. (2005). Many Times Doomed but Still Alive: An Attempt to Understand the Continuity of the Special Relationship. *Journal of Transatlantic Studies*. 3/1/2005, s. 63–83

Haglund, David, G (2009). The US–Canada Relationship: How „special“ is America’s oldest unbroken alliance? In: Dumbrell, John – Schäfer, Alex R., eds. *America’s „Special relationships*“. *Foreign and domestic aspects of the politics of alliance* (London: Routledge), s. 60–75

Harris, Robin (2002). *The State of the Special Relationship*. Policy Review, 1. 6. 2002 (<http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/7661>, náhled dne: 26. 3. 2013).

Marsden, Lee (2009). US–Israel relations: A special friendship. In: Dumbrell, John – Schäfer, Alex R., eds. *America’s „Special relationships*“. *Foreign and domestic aspects of the politics of alliance* (London: Routledge), s. 191–207

Marsh, Steve (2003). September 11 and the Anglo-American Relations: Reaffirming the Special Relationship. *Journal of Transatlantic Studies*. 1/2003, s. 56-75

Phillips, Christopher – Wallace, William (2009). Reassessing the special relationship. *International Affairs*. 85/2/2009, s. 263-284

Rachman, Gideon (2001). Is the Anglo-American Relationships Still Special? *The Washington Quarterly*. 24/2/2001, s. 7–20

Ramsden, John, ed. (2006). *Oxfordský průvodce britskou politikou 20. století* (Praha: Prostor).

Rasmussen, Jorgen – McCormick, James M. (1993). British Mass Perception of the Anglo-American Special Relationship. *Political Science Quarterly*. 108/3/1993, s. 515-541

Reynolds, David (1986). A „special relationship“? America, Britain and the international order since the Second World War. *International Affairs*. s. 1-20

Wallace, William (2005). The Colapse of British Foreign Policy. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*. 81/1/2005, s. 53-68

Sekundární literatura

Barša, Pavel (2003). *Hodina impéria. Zdroje současné zahraniční politiky USA* (Brno: Mezinárodní politologický ústav).

Encyclopaedia Britannica. Human Intelligence. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/289766/human-intelligence>, náhled dne 2. 4. 2013

Johnson, Nevil (1999). Obituary: Lord Beloff. *The Independent*. 26. 3. 1999 (<http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/obituary-lord-beloff-1083008.html>, náhled dne 28. 3. 2013).

NAFTA. NAFTA NOW. (<http://www.naftanow.org/>, náhled dne 6. 4. 2013).

U. S. Department of Defense. Donald H. Rumsfeld. (http://www.defense.gov/specials/secdef_histories/bios/rumsfeld.htm, náhled dne 2. 4. 2013).

U. S. Department of State, Office of the Historian. Biographies of the Secretaries of State: Dean Gooderham Acheson. (<http://history.state.gov/departmenthistory/people/acheson-dean-gooderham>, náhled dne 28. 3. 2013).

Walsh, James I. (2009). Security Policy and Intelligence Cooperation in the European Union. *Studies Association. Department of Political Science*. 2009, s. 1–36

Resumé

Goal of this thesis Special Relations between the US and the UK since the end of Cold War was to prove that these relations between Great Britain and United States of America never existed. This paper first described the relationship between London and Washington, its features, since the 19th century. Then they are closely discussed in the post-Cold War era, where I mainly concentrated on the aftermath of the terrorist attacks on New York and Washington DC, held on 11 September 2001. Criticism of these so called special relations was based on two arguments. The first argument is the attitude of the population of these countries, how they perceive this relationship, the second is similarity between the relationship of Great Britain and United States with relations of United States and other countries.

The result was, that if the population of involved countries don't think that relationships of their country with other is special, and if the relations of two countries are similar to relations which has one of the two countries with other states. The relationship of these two countries, Great Britain and United States of America, is not special.